

3. ΚΥΚΛΟΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ

1. ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.2 Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΔΡΑΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

1.3 ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΠΕΔΙΑ ΔΡΑΣΗΣ

1.3.1 Ευρύτερες πρωτοβουλίες

1.3.2 Νέα δεδομένα και μορφές διαμεσολάβησης

1.3.2.1 Αποκομιδή απορριμμάτων από τους δήμους

1.3.2.2 Παραχώρηση κοινόχρηστων χώρων για ιδιωτική χρήση

1.3.2.3 Στάθμιση αρχαιολογικής προστασίας και οικονομικής δραστηριότητας

1.3.2.4 Προσωρινή σύνδεση αυθαίρετων κτισμάτων με δίκτυα κοινής ωφέλειας

1.3.2.5 Αιολικό πάρκο σε προστατευόμενη περιοχή

2. ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

2.1 ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1.1 Εισαγωγή

2.1.2 Ιστορική αναδρομή

2.1.3 Η εξέλιξη των κοινωνικών απαιτήσεων για χρήσεις γης

2.1.4 Το ισχύον καθεστώς – Γενική θεώρηση

2.1.5 Χρήσεις γης – Ζώνες επιχειρηματικής δραστηριότητας

2.1.5.1 Συνεργεία συντήρησης και επισκευής αυτοκινήτων, μοτοσυκλετών, μοτοποδηλάτων κ.λπ.

2.1.5.2 Καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος

2.1.6 Συμπεράσματα – Προτάσεις

2.2 ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.2.1 Εισαγωγή

2.2.2 Βασικά χαρακτηριστικά του θεσμικού πλαισίου

2.2.3 Η διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης

2.2.3.1 Προβλήματα κατάταξης έργων και δραστηριοτήτων

2.2.3.2 Μη τήρηση σταδίων της περιβαλλοντικής αδειοδότησης

2.2.3.3 Τεκμηρίωση μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων

2.2.3.4 Τροποποίηση εγκεκριμένων περιβαλλοντικών όρων

2.2.4 Έλεγχος περιβαλλοντικών όρων

2.2.4.1 Τήρηση περιβαλλοντικών όρων από επιχειρήσεις

2.2.5 Η έγκριση περιβαλλοντικών όρων ως προϋπόθεση λειτουργίας

2.2.6 Συμπεράσματα – Προτάσεις

3. ΚΥΚΛΟΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ

1. ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Κύκλος Ποιότητας Ζωής διαμεσολαβεί για υποθέσεις που αφορούν σε πράξεις ή παραλείψεις οργάνων της διοίκησης οι οποίες έχουν αντικείμενό τους το περιβάλλον – φυσικό, πολιτιστικό και οικιστικό. Ερευνά την τήρηση της εθνικής και της κοινοτικής νομοθεσίας, ελέγχει και μεριμνά για την ευαισθητοποίηση του κρατικού μηχανισμού ως προς την αποτελεσματική περιβαλλοντική προστασία, με βάση τις συνταγματικές αρχές της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης. Τομείς περιβαλλοντικής προστασίας στους οποίους η διοίκηση εμφανίζει δομικές αδυναμίες (δάση και δασικές εκτάσεις, οικότοποι, περιοχές πολιτιστικής κληρονομιάς, περιβαλλοντική αδειοδότηση επιχειρήσεων, πολεοδομικά θέματα, πρόσβαση των πολιτών στην περιβαλλοντική πληροφόρηση) αποτελούν τον πυρήνα της δράσης του Κύκλου Ποιότητας Ζωής.

Οι αναφορές πολιτών στις οποίες επισημαίνονται φαινόμενα υποβάθμισης της ποιότητας ζωής αποκαλύπτουν τη σχέση του ανθρώπου με το εγγύτερο περιβάλλον του. Ο Συνήγορος του Πολίτη καλείται να ερευνήσει υποθέσεις που σχετίζονται με ποικίλα ζητήματα, όπως π.χ. με την επάρκεια έργων υποδομής (δίκτυα πόσιμου νερού, έργα αποχέτευσης, υγειονομική ταφή απορριμμάτων), τα ΚΥΕ, τις επιπτώσεις κυκλοφοριακών μέτρων και δημόσιων έργων, την προσβασιμότητα των πεζών και των ατόμων με αναπηρίες στην πόλη. Πεδίο συχνής παρέμβασης αποτελούν και οι περιπτώσεις δέσμευσης ιδιοκτησίας για ρυμοτομικούς ή αρχαιολογικούς σκοπούς, καθώς και η καθυστέρηση στην καταβολή των σχετικών αποζημιώσεων.

Οι δυσχέρειες που αντιμετωπίζει η Αρχή στο έργο της οφείλονται στο πολυδιάστατο των περιβαλλοντικών προβλημάτων, την έλλειψη συνοχής και αποτελεσματικότητας των σχετικών δράσεων της διοίκησης, αλλά και τη χαμηλή ιεράρχηση της σημασίας της ποιότητας ζωής και της προστασίας του περιβάλλοντος σε σχέση με την οικονομική ανάπτυξη. Το πλήθος των εμπλεκόμενων δημόσιων υπηρεσιών, η έλλειψη συντονισμού μεταξύ τους, τα διάσπαρτα νομοθετήματα και οι αστοχίες που συχνά τα χαρακτηρίζουν, η έλλιπη εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και η ανεπαρκής εποπτεία των ιδιωτικών επεμβάσεων στο περιβάλλον εκ μέρους των υπηρεσιών αποτελούν κοινές διαπιστώσεις της Αρχής κατά τη διερεύνηση των υποθέσεων. Ο Συνήγορος του Πολίτη προσπαθεί να συμβάλει στη βελτίωση της δεινής αυτής πραγματικότητας, η οποία αγγίζει πλέον τα όρια της περιβαλλοντικής κρίσης· αξιοποιεί τη συσσωρευμένη του πείρα διατυπώνοντας επεξεργασμένες προτάσεις προς τη διοίκηση και τον νομοθέτη. Πάγια θέση του είναι ότι κάθε σχετική απόφαση και δραστηριότητα η οποία πηγάζει είτε από ιδιώτη είτε από το κράτος πρέπει να υλοποιείται με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος και την αρχή της αειφορίας.

1.2 Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΔΡΑΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Ο Κύκλος Ποιότητας Ζωής αποβλέπει στην ευαισθητοποίηση και τον συντονισμό όλων των βαθμίδων της διοίκησης (τοπικής αυτοδιοίκησης, κεντρικής και περιφερειακής διοίκησης), προκειμένου οι υπηρεσίες να δραστηριοποιηθούν προληπτικά και αποτελεσματικά για την περιβαλλοντική αειφορία. Σε αυτή την κατεύθυνση έχουν τεθεί δύο μεσοπρόθεσμοι στόχοι: αφενός να εξασφαλιστεί η κατασταλτική δράση της διοίκησης στις περιπτώσεις στις οποίες παραβιάζεται η νομοθεσία και αφετέρου να συντονίσουν τη δράση τους οι συναρμόδιες υπηρεσίες για να πατάξουν τα φαινόμενα αυθαιρείας. Ο Συνήγορος του Πολίτη, με βάση την πείρα που έχει αποκομίσει από το σύνολο της δράσης του –σε σχέση με την κοινώς αποδεκτή ευρωπαϊκή και διεθνή πρακτική και τον βαθμό και τον χρόνο ανταπόκρισης των υπηρεσιών στις προτάσεις του– διαπιστώνει ότι η ελληνική διοίκηση ενεργεί ως προς τα θέματα του περιβάλλοντος αποσπασματικά ακόμη και όταν η δράση της είναι κατασταλτική, και ότι η κινητοποίησή της συχνά προκαλείται ή επισπεύδεται από τη διαμεσολάβηση της Αρχής.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ρύπανση των εκβολών του Στρυμόνα (προστατευόμενη περιοχή του Δικτύου Natura 2000) από ανεπεξέργαστα υγρά απόβλητα. Χρειάστηκε να περάσουν δύο έτη διαμεσολάβησης της Αρχής και να πραγματοποιηθεί επίσκεψη των εκπροσώπων της, το 2007, στην έδρα της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης προκειμένου η Διεύθυνση Υγείας της Νοτιοανατολικής Καβάλας να διαβιβάσει τη σχετική υγειονομική έκθεση στην οικεία εισαγγελική αρχή και ο Δήμος Ορφανού να υποβάλει στην Περιφέρεια φάκελο προμελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΠΠΕ) για την εγκατάσταση και τη λειτουργία μονάδας επεξεργασίας αστικών λυμάτων (υπόθεση 12396/2005). Αντίθετα, παράδειγμα πρακτικής προς μίμηση αποτελεί η απάντηση της διοίκησης στις παράνομες αργιλοληψίες στη λίμνη Λυσιμαχία (*Ετήσια έκθεση 2006*, σ. 139–140). Στην περίπτωση αυτή, όχι μόνον επιβλήθηκαν πολεοδομικά πρόστιμα από τη διοίκηση, αλλά η Διεύθυνση Δημόσιας Περιουσίας του Υπουργείου Οικονομικών προχώρησε και σε διαγωνισμό για να καθοριστεί η ακτογραμμή της λίμνης, με σκοπό να αποφευχθούν παρόμοια φαινόμενα στο μέλλον (υπόθεση 12871/2005).

Στους αντίποδες της ενδεδειγμένης δράσης της διοίκησης, έστω και της κατασταλτικής, βρίσκεται η παράληψή της να κατεδαφίσει αυθαίρετα κτίσματα, ζήτημα που ο Συνήγορος του Πολίτη το επισημαίνει αδιάκοπα σε κάθε ετήσια έκθεσή του. Εξάιρεση αποτελεί η κατεδάφιση των παράνομων κατασκευών στον κοινόχρηστο χώρο της παιδιάς εθνικής οδού Αθηνών–Θεσσαλονίκης, από την πολεοδομία του Δήμου Λάρισας (υπόθεση 5566/2003). Ωστόσο, χαρακτηριστικό παράδειγμα παρελκυστικής τακτικής είναι το ότι δεν κατεδαφίστηκε αυθαίρετη κατασκευή του Δήμου Κερκίνης στη λίμνη, μολονότι πρόκειται για περιοχή του Δικτύου Natura 2000. Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας κίνησε μεν πειθαρχική διαδικασία, χωρίς ωστόσο να υλοποιήσει την κατεδάφιση του αυθαιρέτου (υπόθεση 9265/2005).

Ως προς το ζήτημα της ρύπανσης την οποία προκαλεί η λειτουργία εγκαταστάσεων και ειδικά σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, μέσα στο 2007 η διοίκηση πρόεβη σε σημαντικές κατασταλτικές ενέργειες. Ο Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ επέβαλε πρόστιμο ύψους 1.000.000 ευρώ στη ΔΕΗ ΑΕ για υπερβάσεις στις εκπομπές αέριων ρύπων των ατμοηλεκτρικών σταθμών Πτολεμαΐδας, Καρδιάς, Αγίου Δημητρίου και Μεγαλόπολης. Ο Συνήγορος του Πολίτη είχε επισημάνει, σε σχετικό πόρισμα το 2005 για τους σταθμούς του Νομού Κοζάνης, τις υπερβάσεις αέριων ρύπων, την ανάγκη να προλαμβάνεται η ρύπανση μέσω της συνεπούς τήρησης της διαδικασίας περιβαλλοντικής αδειοδότησης πριν από

τη χορήγηση άδειας λειτουργίας, καθώς και την ανάγκη να υιοθετούν οι μεγάλες μονάδες καύσης τις πλέον προηγμένες τεχνολογικά μεθόδους λειτουργίας, σύμφωνα με τις ρυθμίσεις της ελληνικής και της κοινοτικής νομοθεσίας. Μάλιστα, στο πόρισμα της Αρχής σχετικά με την περιβαλλοντική αδειοδότηση παραπέμπει και η απόφαση της Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης –απόφαση η οποία εκδόθηκε έπειτα από προσφυγή του Ιδρύματος Μαργκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, που είχε ζητήσει από την Αρχή στοιχεία σχετικά με τους συγκεκριμένους σταθμούς, και η οποία δημοσιεύτηκε το 2007– εξέλιξη πολύ σημαντική, καθώς η επιτροπή συνδέει το θέμα με τη δημόσια υγεία και επισημαίνει την ευθύνη της χώρας για περιβαλλοντικές παραβάσεις ανεξάρτητα από τη νομική μορφή του υπαίτιου της ρύπανσης (υποθέσεις 6536/2004, 6537/2004). Ο Συνήγορος του Πολίτη επισημαίνει ως προς το θέμα αυτό ότι η κυρωτική λειτουργία της διοίκησης είναι αποτελεσματική όταν συνδέεται με συστηματικό έλεγχο της τήρησης των περιβαλλοντικών όρων. Επίσης, πρόστιμο 60.000 ευρώ επιβλήθηκε στη ΔΕΗ από τον Νομάρχη Κυκλάδων, ύστερα από σχετικό πόρισμα της Αρχής το 2006, λόγω υποτροπιάζουσας πρόκλησης σοβαρής θαλάσσιας και ατμοσφαιρικής ρύπανσης από τη λειτουργία αυτόνομου σταθμού παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος στη Σύρο (υπόθεση 10323/2001).

Αποτιμώντας επομένως την αποτελεσματικότητα, τις πραγματικές δυνατότητες και τις προθέσεις της διοίκησης, εκτιμάται ότι η δημιουργία ενός διοικητικού μηχανισμού που θα δρα προληπτικά με στόχο την περιβαλλοντική αειφορία αποτελεί –κρίνοντας με τα σημερινά δεδομένα– μακροπρόθεσμο αίτημα. Η διαπίστωση αυτή δεν αλλιάζει τη στοχοθεσία του Συνηγόρου του Πολίτη, τον βοηθάει όμως να συνειδητοποιήσει τον χρόνο και το πλήθος των ενεργειών που απαιτούνται, εκ μέρους τόσο της διοίκησης όσο και της Αρχής, προκειμένου να επιτευχθεί ο στρατηγικός του στόχος.

1.3 ΤΑ ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΠΕΔΙΑ ΔΡΑΣΗΣ

1.3.1 ΕΥΡΥΤΕΡΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ

Οι καταστροφικές πυρκαγιές του καλοκαιριού αξιολογήθηκαν από τον Συνήγορο του Πολίτη ως ένα ιδιαίτερα αρνητικό συμβάν για το περιβάλλον της χώρας. Μετά την πυρκαγιά στον εθνικό δρυμό της Πάρνηθας στις 28 Ιουνίου, η Αρχή εξέδωσε δελτίο Τύπου στο πλαίσιο της θεσμικής δυνατότητας παρέμβασής της. Σε αυτό συμπεριελήφθησαν οι πάγιες διαπιστώσεις του Κύκλου Ποιότητας Ζωής: αναποτελεσματική προστασία των δασών, αναγκαιότητα συντονισμού των αρμόδιων υπηρεσιών για τη λήψη προληπτικών μέτρων, μη ολοκλήρωση των δασικών χαρτών, ανεπαρκής στελέχωση των υπηρεσιών δασοπροστασίας και ανάγκη για άμεση λήψη μέτρων προστασίας και αποκατάστασης των καμένων εκτάσεων. Στη συνέχεια, ο Συνήγορος του Πολίτη ανέλαβε δράση για την αποκατάσταση των δασών και γενικότερα του περιβάλλοντος στις πληγείσες περιοχές, με βάση αναφορές πολιτών και οργανώσεων, επιζητώντας τη συνεργασία των αρμόδιων υπηρεσιών και υπουργείων αλλά και των ΜΚΟ που ευαισθητοποιούνται στα θέματα αυτά. Η σχετική διαμεσολάβηση με βάση αναφορές για την Ηλεία, την Πάρνηθα και άλλες περιοχές βρίσκεται σε εξέλιξη.

Το γεγονός αφενός ότι δημοσιοποιήθηκε η ανταπόκριση της διοίκησης σε επί μέρους πορίσματα και αφετέρου ότι το κοινό ενημερώθηκε –και μέσω της ιστοσελίδας του Συνηγόρου του Πολίτη (<http://www.synigoros.gr/perivallon>)– για τις δραστηριότητες της Αρχής στον τομέα του περιβάλλοντος συνέβαλε στη δημόσια συζήτηση για τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Επίσης, μεγάλη σημασία αποδίδεται από τον Συνήγορο του Πολίτη στη

διαπροσωπική συζήτηση με τα στελέχη των εμπλεκόμενων υπηρεσιών. Οι επιτόπιες συσκέψεις που διοργανώνει ο Κύκλος Ποιότητας Ζωής βοηθούν συχνά στην κατανόηση των προβλημάτων και στη συντονισμένη λήψη μέτρων αντιμετώπισής τους. Χαρακτηριστική είναι η επίσκεψη που πραγματοποίησε τον Ιούνιο η Αρχή στη Θράκη, καθώς και η συζήτηση την οποία διεξήγαγε με εκπροσώπους τόσο της τοπικής αυτοδιοίκησης της θράκης όσο και της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, για τα θέματα των υποδομών και της ένταξης στο σχέδιο πόλης των τσιγγάνικων καταυλισμών στο Δροσερό Ξάνθης και στην οδό Άβαντος στην Αλεξανδρούπολη. Επίσης, τον Νοέμβριο, ο Συνήγορος του Πολίτη διοργάνωσε ευρεία σύσκεψη στον Βόλο για διάφορα περιβαλλοντικά ζητήματα του Νομού Μαγνησίας, κατά την οποία όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς (Περιφέρεια, νομαρχιακή αυτοδιοίκηση, κτηματική υπηρεσία, δήμοι κ.ά.) συζήτησαν διεξοδικά και δεσμεύτηκαν να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα για προβλήματα όπως είναι οι ατμοσφαιρικοί ρύποι, η ρύπανση του εδάφους από πετρελαιοειδή, οι αυθαίρετες παρεμβάσεις στα δάση, τον αιγιαλό και την παραλία, κ.ά.

Επιπλέον, όταν το πλήθος των υποθέσεων και η εξέλιξη της έρευνας καλούν σε συστηματική παρέμβαση, η Αρχή διοργανώνει συσκέψεις με βάση μια θεματική κατηγορία υποθέσεων. Οι συσκέψεις αυτές βοηθούν στην κατανόηση των ζητημάτων, στον συντονισμό των υπηρεσιών και, όχι σπάνια, στην αντιμετώπιση συστημικών προβλημάτων. Εκτός από την προαναφερθείσα σύσκεψη στον Βόλο, ο Συνήγορος του Πολίτη διοργάνωσε διάφορες συσκέψεις στην Αθήνα, από τις οποίες αξίζει να αναφερθούν εκείνες που είχαν αντικείμενό τους τις απαλλοτριώσεις, τη διαδικασία του κτηματολογίου και την εφαρμογή του νόμου για την αδειοδότηση σταθμών βάσης κινητής τηλεφωνίας. Αναλυτικά:

Οι υποθέσεις που χειρίστηκε κατά το προηγούμενο έτος η Αρχή ανέδειξαν για άλλη μια χρονιά τη σπουδαιότητα θεμάτων όπως είναι οι μακροχρόνιες δεσμεύσεις ακίνητης περιουσίας, η στέρηση της χρήσης ή η επιβολή περιορισμών ως προς τις επιτρεπόμενες χρήσεις και δραστηριότητες στην ακίνητη ιδιοκτησία –κυρίως για πολεοδομικούς λόγους και χάριν της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς– χωρίς όμως να καταβάλλονται οι οφειλόμενες αποζημιώσεις (σχετική ειδική έκθεση του 2005). Για τα προβλήματα αυτά διοργανώθηκε σύσκεψη τον Ιανουάριο του 2007 στα γραφεία της Αρχής, μετά και τη διαπίστωση από τον Συνήγορο του Πολίτη ότι οι σχετικές υποθέσεις αυξάνονται. Σκοπός της σύσκεψης ήταν να ενημερωθεί ο Συνήγορος του Πολίτη για την ανταπόκριση των εμπλεκόμενων φορέων, να βρεθούν λύσεις και να διατυπωθούν υλοποιήσιμες προτάσεις, καθώς και να αξιολογηθούν οι προτάσεις τόσο του Συνηγόρου του Πολίτη όσο και όλων των εμπλεκόμενων υπηρεσιών, κυρίως δε του Υπουργείου Πολιτισμού (ΥΠΠΟ). Στη σύσκεψη –στην οποία παρευρέθηκαν εκπρόσωποι συναρμόδιων υπουργείων και Περιφερειών και εκπρόσωπος της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος– καταδείχθηκε ο καθοριστικός ρόλος του οικονομικού παράγοντα και στηλιτεύθηκε ως σοβαρή εκδήλωση κακοδιοίκησης η μη εφαρμογή δικαστικών αποφάσεων, και στα συμπεράσματα της σύσκεψης περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, η ανάγκη να συνεχιστούν η ενημέρωση και η συνεργασία των εμπλεκόμενων υπηρεσιών. Ως προς τις δεσμεύσεις του ΥΠΠΟ, έπειτα από τη σύσκεψη, ο Συνήγορος του Πολίτη ενημερώθηκε ότι η «ομάδα εργασίας απαλλοτριώσεων» είχε προχωρήσει στο έργο της (σύσταση υποεπιτροπών, διενέργεια αυτοψιών). Στο τέλος του έτους ωστόσο, πληροφορήθηκε ότι ο αρχικός προγραμματισμός της ομάδας εργασίας έπαυε να τηρείται, προκειμένου να επανεξεταστεί –για πολλοστή φορά– το σύνολο των απαλλοτριώσεων, ως προς την αναγκαιότητα και τη σκοπιμότητά τους, χωρίς όμως να έχει καταρτιστεί πρόγραμμα αυτοψιών με βάση συγκεκριμένα αντικειμενικά κριτήρια

και χωρίς να προσδιορίζεται με σαφήνεια ο χρονικός ορίζοντας ολοκλήρωσης του όλου έργου της ομάδας, εξέλιξη που κρίνεται ιδιαίτερα αρνητική. Η Αρχή πάντως επισημαίνει ότι η αδυναμία του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων να χρηματοδοτήσει αποζημιώσεις για αρχαιολογικές απαλλοτριώσεις αποτελεί αποφασιστικό παράγοντα για την καθυστέρηση των εκκρεμών απαλλοτριώσεων του ΥΠΠΟ.

Η ακίνητη ιδιοκτησία και συγκεκριμένα τα προβλήματα καταγραφής της αποτέλεσαν το αντικείμενο της συνάντησης εργασίας μεταξύ στελεχών του Συνηγόρου του Πολίτη και της Κτηματολόγιο ΑΕ, τον Απρίλιο του 2007. Οι πολυάριθμες σχετικές υποθέσεις αποκαλύπτουν μια σειρά προβλημάτων στη λειτουργία των κατά τόπους προσωρινών κτηματολογικών γραφείων (υποθηκοφυλακείων) ιδίως όσον αφορά στη διαδικασία διόρθωσης πρόδηλων σφαλμάτων. Η Αρχή κατέγραψε τα αποτελέσματα της σύσκεψης σε έγγραφο (με αρ. πρωτ. 2867/19.11.2007), στο οποίο συνοψίζει τα προβλήματα που καταδεικνύουν οι αναφορές των πολιτών, προτείνοντας στην παρούσα φάση της κτηματογράφησης να δοθούν λεπτομερείς οδηγίες στα προσωρινά κτηματολογικά γραφεία, ώστε αυτά να ενημερώσουν τους πολίτες και να παραλάβουν τις αιτήσεις διόρθωσης γεωμετρικών σφαλμάτων, κυρίως όμως να διορθώσουν τα πρόδηλα σφάλματα χωρίς να παραπέμπονται κατά σύστημα οι πολίτες στη δικαιοσύνη για την επίλυση των υποθέσεων, όπως προβλέπεται. Η πρόταση αυτή έγινε δεκτή από την Κτηματολόγιο ΑΕ και εστάλη σχετική εγκύκλιος σε όλα τα κτηματολογικά γραφεία.

Ο Συνήγορος του Πολίτη, διαπιστώνοντας τα προβλήματα που ανακύπτουν κατά την εφαρμογή του Ν. 3431/2006 (*Ετήσια έκθεση 2006*, σ. 136–137) –ο οποίος σχετίζεται με την εγκατάσταση και τη λειτουργία σταθμών βάσης κινητής τηλεφωνίας– και ιδίως το γεγονός ότι δεν έχει εκδοθεί έγκριση περιβαλλοντικών όρων για κανέναν σταθμό βάσης εντός της χωρικής αρμοδιότητας της Περιφέρειας Αττικής, διοργάνωσε σύσκεψη τον Ιούλιο, με στόχο την αποτελεσματική εφαρμογή της οικείας νομοθεσίας. Στη σύσκεψη συμμετείχαν υπάλληλοι της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωροταξίας της Περιφέρειας Αττικής και της Διεύθυνσης Διαχείρισης και Ελέγχου Φάσματος Ραδιοσυχνοτήτων του Υπουργείου Μεταφορών και Επικοινωνιών. Ο Συνήγορος του Πολίτη υπογράμμισε τα προβλήματα αναφορικά με τον Ν. 3431/2006, τα σημαντικότερα από τα οποία είναι: α) η καθυστέρηση στην επιβολή κυρώσεων σε περιπτώσεις παραβάσεων, β) η παράλειψη καταγραφής των υφιστάμενων σταθμών βάσης, γ) η διάκριση της αρμοδιότητας για χορήγηση εγκρίσεων περιβαλλοντικών όρων για τους υφιστάμενους σταθμούς βάσης, δ) ο ελλιπής προσδιορισμός ορισμένων εννοιών (π.χ. κομβικοί σταθμοί βάσης), ε) η έγκριση περιβαλλοντικών όρων για κεραιές που τοποθετούνται σε ταράτσες κτιρίων, στ) η συνεγκατάσταση κεραιών κινητής τηλεφωνίας, ζ) οι αθροιστικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις από άλλα έργα, η) η χωρίς αδειοδότηση λειτουργία σταθμών βάσης κεραιών ιδιοκτησίας της ΟΤΕ ΑΕ, και ιδιαίτερα εκείνη των κεραιοσυστημάτων TETRA, που θεωρούνται επικίνδυνα για τον άνθρωπο, καθώς εκπέμπουν σε πολύ χαμηλή συχνότητα, θ) το νομικό καθεστώς που διέπει τις ήδη υποβληθείσες περιβαλλοντικές μελέτες, ι) η ελλιπής στελέχωση της αρμόδιων διευθύνσεων των Περιφερειών με εξειδικευμένο προσωπικό. Οι συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι όλα τα παραπάνω ζητήματα χρειάζεται να διευκρινιστούν περαιτέρω και ότι, προκειμένου να αντιμετωπιστούν πολλά από αυτά, είναι απαραίτητη η από κοινού συνδρομή διαφόρων υπηρεσιών, και ιδιαίτερα της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ).

Άλλα θέματα που ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί ότι χρήζουν επιπλέον διερεύνησης είναι αν η ακτινοβολία που εκπέμπουν οι σταθμοί βάσης κινητής τηλεφωνίας βρίσκεται

εντός των νέων ορίων που προβλέπει ο Ν. 3431/2006, αν οι σταθμοί έχουν απομακρυνθεί από σχολεία, νοσοκομεία, γηροκομεία κ.λπ., και αν τα πολεοδομικά γραφεία εφαρμόζουν τη διάταξη του νόμου σχετικά με την κατεδάφιση των παράνομων και των ανενεργών πλέον κεραιών.

Για τους παραπάνω λόγους και επειδή ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί επιτακτική την ανάγκη για άμεση και έγκαιρη συνεργασία των αρμόδιων υπηρεσιών, πρότεινε τόσο στον Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας Αττικής όσο και στο Υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών να αναλάβουν την πρωτοβουλία διεξαγωγής ευρείας σύσκεψης μεταξύ των αρμόδιων φορέων (υπουργεία, Περιφέρειες, ΕΕΤΤ). Στην πρότασή της η Αρχή διατύπωνε και την πρόθεσή της να συμβάλει σε αυτή την προσπάθεια, ως κάτοχος συσσωρευμένης σχετικής πείρας. Ο Συνήγορος του Πολίτη αναμένει την απάντηση της διοίκησης.

Επίσης, εκτός από το ζήτημα των κεραιοσυστημάτων TETRA, για πρώτη φορά αναδείχθηκε σε σχέση με τις κεραίες κινητής τηλεφωνίας και το θέμα της πρόσβασης των πολιτών στην περιβαλλοντική πληροφόρηση. Στην Αρχή περιήλθε υπόθεση σχετική με την άρνηση της Ελληνικής Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας (ΕΕΑΕ) να χορηγήσει αντίγραφο μελέτης ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας κεραίας, κατά παράβαση των διατάξεων του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας και της Οδηγίας 2003/4/ΕΚ για την περιβαλλοντική πληροφόρηση (*Ετήσια έκθεση 2006*, σ. 140–148). Η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας του Υπουργείου Ανάπτυξης υιοθέτησε τη θέση του Συνηγόρου του Πολίτη και ζήτησε από την ΕΕΑΕ να χορηγήσει τη μελέτη (υπόθεση 4347/2007).

Καθώς ο Συνήγορος του Πολίτη πιστεύει στη συνέργεια με την κοινωνία των πολιτών, βρίσκεται σε διαρκή επαφή με φορείς, οργανώσεις και ενώσεις προσώπων, και συμμετέχει σε εκπαιδευτικά προγράμματα σε σχολεία, με σκοπό την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση. Επίσης, συμμετέχει σε συσκέψεις, ημερίδες, σεμινάρια και άλλα προγράμματα.

Για παράδειγμα, στο πλαίσιο συνεδρίου του ΥΠΠΟ για την ανάδειξη και την προστασία των σπηλαίων, ο Συνήγορος του Πολίτη επισήμανε την πλημμελή, σε νομοθετικό επίπεδο, προστασία τους: Παρά το ότι τα σπήλαια εντάσσονται, σύμφωνα με τον Ν. 1650/1986, στους προστατευόμενους φυσικούς σχηματισμούς, απουσιάζουν οι ειδικές προστατευτικές διατάξεις. Επιπλέον, η εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας στην περίπτωση των σπηλαίων τα διασφαλίζει μόνο παρεμπιπτόντως, με τη μεμονωμένη προστασία ορισμένου είδους πανίδας ή χλωρίδας. Τέλος, ο αρχαιολογικός νόμος (3028/2002) δεν υπάγει στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Πολιτισμού τα σπήλαια εκείνα για τα οποία δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι συνδέονται με την ανθρώπινη δραστηριότητα, αφήνοντας απροστάτευτα σημαντικά γεωλογικά μνημεία (π.χ. απολιθωμένα δάση, βραχώδεις σχηματισμούς κ.λπ.) επειδή δεν παρουσιάζουν αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Η Αρχή, διερευνώντας την υπόθεση της τουριστικής αξιοποίησης του σπηλαίου Αλιστράτης Σερρών (υπόθεση 18382/2002, βλ. σχετικό πόρισμα του Κύκλου Ποιότητας Ζωής το 2005 και *Ετήσια έκθεση 2005*, σ. 115), έχει ήδη επισημάνει την πολυπλοκότητα του ζητήματος της προστασίας και ταυτόχρονα της τουριστικής αξιοποίησης των σπηλαίων. Στην παρούσα φάση, κρίνεται αναγκαία η συστηματικότερη συνεργασία όλων των αρμόδιων φορέων για τα ζητήματα προστασίας και ήπιας τουριστικής αξιοποίησης των σπηλαίων, με σκοπό να προληφθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον τους.

1.3.2 ΝΕΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ

Στη διάρκεια του 2007, ο Συνήγορος του Πολίτη κλήθηκε να ανταποκριθεί σε νέα δεδομένα διοικητικής δράσης, ιδιαίτερα σε υποθέσεις διαχείρισης απορριμμάτων, παραχώ-

ρησης σε ιδιώτες της χρήσης κοινόχρηστων χώρων, στάθμισης αρχαιολογικής προστασίας και ιδιοκτησίας, προσωρινής ηλεκτροδότησης αυθαιρέτων καθώς και χωροθέτησης αιολικών πάρκων.

1.3.2.1 Αποκομιδή απορριμμάτων από τους δήμους

Αρκετές υποθέσεις πολιτών αφορούν σε προβλήματα αποκομιδής και διάθεσης στερεών αποβλήτων από αστικές περιοχές, στη χωροθέτηση και την επάρκεια των κάδων μηχανικής αποκομιδής απορριμμάτων και στις ώρες πραγματοποίησης της αποκομιδής. Συχνά, ο Συνήγορος του Πολίτη κάνει συστάσεις στους αρμόδιους ΟΤΑ, λαμβάνοντας υπόψη το εύρος της σχετικής διακριτικής ευχέρειας που αυτοί διαθέτουν (π.χ. ανάλογα με το αν έχουν εγκρίνει Κανονισμό Καθαριότητας ή μελέτη κατανομής κάδων), επισημαίνοντας ωστόσο ότι σε κάθε περίπτωση πρέπει απαραίτητα να έχει προηγηθεί μελέτη συλλογής και μεταφοράς στερεών αστικών αποβλήτων. Τέτοια χαρακτηριστική υπόθεση είναι η κατανομή των κάδων απορριμμάτων στην περιοχή της Πλάκας, στην οποία, ύστερα από δύο αυτοψίες, διαπιστώθηκε απόκλιση από τις ρυθμίσεις του Κανονισμού Καθαριότητας και τη μελέτη του προγράμματος αποκομιδής. Ο Συνήγορος του Πολίτη διατύπωσε προτάσεις για τη λειτουργία του συστήματος κατανομής των κάδων και του συστήματος αποκομιδής και ανακύκλωσης, προκειμένου να μην επιβαρύνεται η υγεία των κατοίκων και να μην υποβαθμίζεται η περιοχή (υποθέσεις 11895/2006, 16222/2006).

Με το θέμα της διαχείρισης αστικών απορριμμάτων ειδικού τύπου σχετίζεται υπόθεση αποκομιδής μπάζων που προέρχονται από ιδιωτικές οικοδομικές εργασίες, με μηχανικά μέσα του Δήμου Πειραιά, κατά παράβαση του δημοτικού Κανονισμού Καθαριότητας. Ο Συνήγορος του Πολίτη διαπίστωσε ότι η αποκομιδή πραγματοποιήθηκε σε ώρα κοινής ησυχίας χωρίς την προβλεπόμενη ειδική άδεια αστυνομικής αρχής και ότι σε έγγραφα της οικείας Διεύθυνσης Καθαριότητας δεν αναφέρθηκε το πραγματικό είδος των απορριμμάτων (υπόθεση 18185/2006, βλ. κεφ. 7).

1.3.2.2 Παραχώρηση κοινόχρηστων χώρων για ιδιωτική χρήση

Προβλήματα στη χρήση των κοινόχρηστων χώρων συνεχίζουν να ανακύπτουν, κυρίως ως προς τη διευθέτηση τραπεζοκαθισμάτων σε δρόμους, πεζοδρόμια και πλατείες (*Ετήσια έκθεση 2006*, σ. 136 και πόρισμα του ίδιου έτους για την κοινή χρήση πεζοδρομίων στον Δήμο Αθηναίων). Ειδικά για τους δρόμους, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επισημάνει, με πόρισμά του το 2004, τα προβλήματα νομιμότητας που παρουσιάζονται κατά τον καθορισμό αποκλειστικών θέσεων στάθμευσης αυτοκινήτων για φυσικά ή νομικά πρόσωπα. Πρόσφατα, ο Δήμος Αθηναίων κατήργησε πράξη δημοτικού συμβουλίου με την οποία είχαν παραχωρηθεί τέσσερις θέσεις στάθμευσης στον Οργανισμό Σχολικών Κτιρίων επί της οδού Φαβιέρου (υπόθεση 13784/2006). Ενδεικτική των προβλημάτων που ανακύπτουν κατά την εφαρμογή των νέων συστημάτων ελεγχόμενης στάθμευσης από τους δήμους είναι η εκ μέρους του Δήμου Αθηναίων μη χορήγηση του ειδικού σήματος στάθμευσης σε μόνιμη κάτοικο, με την αιτιολογία ότι δεν αποδέχθηκε ανεπιφύλακτα τους όρους του συστήματος στάθμευσης. Τελικά, οι υπηρεσίες του δήμου ανακάλεσαν την αρχική τους άρνηση, καθώς συμμορφώθηκαν με τη θέση της Αρχής ότι η αποδοχή όρων δεν μπορεί να συνδέεται με απαίτηση παραίτησης του ενδιαφερομένου από το δικαίωμά του να επιφυλαχθεί ως προς τη νομιμότητά τους (υπόθεση 17308/2006).

Στις 25.10.2007 πραγματοποιήθηκε συνάντηση εκπροσώπων του Συνηγόρου του Πολίτη με τον Γενικό Γραμματέα και υπηρεσιακούς παράγοντες της Περιφέρειας Αττικής με

θέμα τις παράνομες διαφημιστικές πινακίδες στην Αττική Οδό και την εθνική οδό Αθηνών–Λαμίας. Τα στελέχη της Αρχής τόνισαν ότι οι παράνομες πινακίδες συνιστούν κίνδυνο για τους οδηγούς και ζήτησαν την αποξήλωσή τους και την επιβολή προστίμων. Επίσης, πρότειναν στον γενικό γραμματέα να μεσολαβήσει προς τους ΟΤΑ, ώστε να λάβουν ανάλογα μέτρα και για τις παράνομες πινακίδες της δικαιοδοσίας τους που είναι ορατές από τις προαναφερθείσες οδούς (βλ. κεφ. 6).

Το θέμα της αδειοδότησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε υπαίθριους χώρους απασχόλησε και φέτος τον Συνήγορο του Πολίτη, με πλέον χαρακτηριστική την περίπτωση της λειτουργία τσίρκου στην παραλιακή ζώνη του Μοσχάτου, σε περιοχή των ολυμπιακών εγκαταστάσεων. Με βάση τις οικείες διατάξεις, η επίμαχη έκταση δεν προοριζόταν για τέτοια χρήση και, επιπλέον, το τσίρκο δεν διέθετε άδεια εγκατάστασης και λειτουργίας από τον Δήμο Μοσχάτου, με αποτέλεσμα η Ολυμπιακά Ακίνητα ΑΕ να στραφεί δικαστικά εναντίον της επιχείρησης. Η Αρχή πρότεινε να αποφεύγεται ανάλογη εγκατάσταση και λειτουργία στο μέλλον αν η σύμβαση παραχώρησης δεν στηρίζεται σε προηγούμενη άδεια δημοτικής αρχής (υποθέσεις 18947/2006, 12526/2006).

1.3.2.3 Στάθμιση αρχαιολογικής προστασίας και οικονομικής δραστηριότητας

Στη συνέχεια παρατίθενται δύο υποθέσεις αναφορικά με τη θέσπιση –από υπηρεσίες του ΥΠΠΟ– περιορισμών χρήσης σε ιδιοκτησία και απαγόρευσης δραστηριότητας. Στην πρώτη περίπτωση διαπιστώθηκε ότι δεν είχαν θεσμοθετηθεί ζώνες καθορισμού χρήσης γης και δόμησης στον περιβάλλοντα χώρο του Ιουστινιάνειου τείχους, στην Κόρινθο, παρά το γεγονός ότι η σχετική διαδικασία είχε ξεκινήσει το 1990. Ο Συνήγορος του Πολίτη πρότεινε στις αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΠΠΟ να ορίσουν τις ζώνες προστασίας του τείχους, ώστε να αρθεί η ασάφεια ως προς τις επιτρεπόμενες χρήσεις και δραστηριότητες στον χώρο. Οι υπηρεσίες ανταποκρίθηκαν θετικά και ενημέρωσαν την Αρχή ότι προγραμματίστηκε ο επαναπροσδιορισμός του αρχαιολογικού χώρου και των ζωνών του (υπόθεση 13624/2006). Η δεύτερη υπόθεση αφορά στην απαγόρευση άσκησης ψυχαγωγικής καταδυτικής δραστηριότητας στον ιδιαίτερα εκτεταμένο αρχαιολογικό χώρο του Εθνικού θαλάσσιου Πάρκου Αθηνών της Βορείων Σποράδων. Ο Συνήγορος του Πολίτη αρχειοθέτησε με την υπόθεση (καθώς δεν διαθέτει αρμοδιότητα για αναφορές που στρέφονται κατά κανονιστικών πράξεων), απέστειλε όμως έγγραφο προς την Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων του ΥΠΠΟ, καλώντας τη να διερευνήσει, κατά την κρίση της, τη δυνατότητα να επανεξεταστεί το κανονιστικό πλαίσιο προστασίας του αρχαιολογικού χώρου, μεριμνώντας πρωτίστως για τη διαφύλαξη των αρχαιοτήτων και επιδιώκοντας παράλληλα την κατά το δυνατόν ικανοποίηση του αιτήματος των νησιωτών για εξορθολογισμό των περιοριστικών διατάξεων, στο πλαίσιο της αρχής της αναλογικότητας, η οποία, σύμφωνα με το Σύνταγμα (άρθρο 25, παράγρ. 1), οφείλει να διέπει τις πράξεις της διοίκησης (υπόθεση 11155/2007).

1.3.2.4 Προσωρινή σύνδεση αυθαίρετων κτισμάτων με δίκτυα κοινής ωφέλειας

Κατά το 2007, αρκετές αναφορές πολιτών έθιγαν το ζήτημα της καθυστέρησης των αρμόδιων υπηρεσιών να διεκπεραιώσουν την προσωρινή σύνδεση αυθαίρετων κτισμάτων τα οποία έχουν ανεγερθεί έως τις 30.9.2003 με τα δίκτυα της ΔΕΗ και της ύδρευσης. Σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του Ν. 3212/2003 (άρθρα 9 και 12) και τις ειδικές προϋποθέσεις της με αρ. 1208/2004 ΥΑ του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (ΥΠΕΧΩΔΕ), από το δικαίωμα σύνδεσης εξαιρούνται τα αυθαίρετα που βρίσκονται σε δάση, δασικές ή αναδασωτέες εκτάσεις, ρέματα, αρχαιολογικούς χώρους και σε άλλες προστα-

τεύομενες περιοχές. Οι πολίτες υποβάλλουν μια σειρά δικαιολογητικών στον οικείο δήμο, ο οποίος, όταν δεν διαθέτει επαρκή στοιχεία για τις περιπτώσεις κτισμάτων εκτός σχεδίου πόλεως, οφείλει να ρωτά την εκάστοτε αρμόδια υπηρεσία (Δασική, Αρχαιολογική, Πολεοδομική, Κτηματική Υπηρεσία του Δημοσίου) εάν το κτίσμα βρίσκεται εντός των παραπάνω προστατευόμενων περιοχών, οι οποίες εξαιρούνται από την εφαρμογή της ρύθμισης. Χαρακτηριστικές του ζητήματος που σχετίζεται με τον δασικό ή μη χαρακτήρα των περιοχών ηλεκτροδότησης είναι οι αναφορές που υποβλήθηκαν στην Αρχή κυρίως για κτίσματα εκτός σχεδίου πόλεως σε περιοχές της Ανατολικής Αττικής –κατά κύριο λόγο αρμοδιότητας του Δασαρχείου Λαυρίου και της ΔΕΗ Λαυρίου– με τις οποίες οι πολίτες διαμαρτύρονταν για την πολύμηνη ή ακόμη και πολυετή καθυστέρηση στη διεκπεραίωση της σχετικής διαδικασίας. Ο Συνήγορος του Πολίτη διαπίστωσε ότι κύρια αιτία δυσλειτουργίας ήταν η παράλειψη εκ μέρους του αρμόδιου δήμου να απευθύνει ερώτημα –στο αρχικό στάδιο εξέτασης των αιτήσεων– για περιπτώσεις αυθαιρέτων που βρίσκονται σε εκτάσεις προφανώς εκτός σχεδίου πόλεως, ερώτημα που κανονικά απευθύνεται προς το αρμόδιο δασαρχείο για την εκτίμηση του χαρακτήρα της εκάστοτε έκτασης. Το πρόβλημα συνήθως εντοπίζεται πρώτη φορά όταν το δασαρχείο καλείται εκ των υστέρων από τη ΔΕΗ να εγκρίνει την όδευση του δικτύου, με την τοποθέτηση στύλων και καλωδίων, ώστε αυτό να μην διέρχεται από δασική περιοχή. Η καθυστερημένη ανάμειξη του δασαρχείου σε αυτές τις περιπτώσεις έχει ως αποτέλεσμα την αναστολή ή και τη μη πραγματοποίηση της ηλεκτροδότησης, εάν η συγκεκριμένη υπηρεσία κρίνει ότι η επίμαχη έκταση είναι δασική. Παρόμοιες καθυστερήσεις προκύπτουν όταν το δασαρχείο έχει εγκρίνει την ηλεκτροδότηση συγκεκριμένου κτίσματος, ωστόσο η πρόταση της ΔΕΗ για ανάπτυξη δικτύου αφορά σε περισσότερα κτίσματα για τα οποία το δασαρχείο δεν έχει στοιχεία ή δεν έχει αποφανθεί με βάση την παραπάνω διαδικασία. Ένα επιπλέον πρόβλημα που ανακύπτει σε κάποιες περιπτώσεις είναι η ασυμφωνία μεταξύ της ΔΕΗ και του δασαρχείου ως προς την καταλληλότητα των χαρτών που χρησιμοποιεί η κάθε υπηρεσία.

Η Αρχή κατά τη διαμεσολάβησή της όχι μόνο στοχεύει στην έγκαιρη και αιτιολογημένη απάντηση των υπηρεσιών, και δη του δασαρχείου, προς τους πολίτες, σχετικά με την πρόοδο της υπόθεσής τους και τις απαιτούμενες ενέργειες, αλλά επιπλέον επισημαίνει την ανάγκη για συστηματική και έγκαιρη συνεργασία του δασαρχείου με τη ΔΕΗ Λαυρίου, ούτως ώστε να μην παρακάμπτονται σε καμία περίπτωση οι ρυθμίσεις της δασικής νομοθεσίας, προκειμένου να διεκπεραιωθούν το ταχύτερο δυνατόν οι αιτήσεις ηλεκτροδότησης (υποθέσεις 8505/2006, 13400/2006, 17562/2006, 444/2007, 2947/2007, 3013/2007, 3030/2007, 3127/2007, 8246/2007).

1.3.2.5 Αιολικό πάρκο σε προστατευόμενη περιοχή

Το πρόβλημα χωροθέτησης αιολικού πάρκου σε προστατευόμενη δασική περιοχή αναδείχθηκε από αναφορές σχετικά με την αδειοδότηση και χωροθέτηση έργων οδοποιίας και εγκαταστάσεων αιολικού σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στη θέση Κατάρτια-Τούρλες στον νότιο Πάρωνα, εντός των Δήμων Ζάρακα και Νιάτων Λακωνίας. Επειδή διαπιστώθηκε ότι τα έργα αφορούν σε περιοχή που είχε χαρακτηριστεί «δάσος», είχε ενταχθεί στο Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο Natura 2000 και κατά ένα μεγάλο μέρος είχε οριστεί ως ζώνη ειδικής προστασίας της άγριας ορνιθοπανίδας, η έρευνα επικεντρώθηκε στην επάρκεια της προστασίας του δασικού οικοσυστήματος και κυρίως του βιότοπου των άγριων πτηνών.

Από την έρευνα προέκυψε ότι δεν είχαν συνταχθεί οι προβλεπόμενες από την εθνική

και κοινοτική νομοθεσία ειδικές μελέτες (ορνιθολογική και δασοτεχνική) και ότι δεν είχαν ληφθεί υπόψη οι προβλεπόμενες χρήσεις του δάσους Κρεμαστής με βάση την έγκριση της διαχειριστικής του μελέτης. Επίσης εντοπίστηκε η δημιουργία εκτεταμένου δασικού οδικού δικτύου εντός πυκνού δάσους χωρίς να έχει ληφθεί υπόψη η ειδική χωροταξική μελέτη που είχε εκπονηθεί με πρωτοβουλία του ΥΠΕΧΩΔΕ για τον Νομό Λακωνίας –και η οποία απέρριπτε την πιθανότητα χωροθέτησης αιολικών πάρκων στη συγκεκριμένη περιοχή και γενικότερα εντός δασών– και ενώ οι δήμοι και ιδίως οι αρμόδιες δασικές υπηρεσίες της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης Λακωνίας είχαν ήδη διατυπώσει προϋποθέσεις, επιφυλάξεις και αντιρρήσεις της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης (ΝΑ) Λακωνίας, των τοπικών δήμων και ιδίως των αρμόδιων δασικών υπηρεσιών για τις σχεδιαζόμενες επεμβάσεις στο δασικό οικοσύστημα.

Λαμβάνοντας υπόψη και την ειδική για τους αιολικούς σταθμούς νομολογία του Συνηγόρου του Πολίτη –σύμφωνα με την οποία η πολιτεία είναι υποχρεωμένη να εντάσσει τη χωροθέτηση και την αδειοδότηση των έργων δημιουργίας των σταθμών σε ευρύτερο χωροταξικό σχεδιασμό και παράλληλα να μεριμνά για την ελάχιστη δυνατή απώλεια δασικού πλούτου– η Αρχή, συνεκτιμώντας το εύρος της επέμβασης και τις σχετικές προτάσεις των δασικών υπηρεσιών, πρότεινε στο πόρισμά της η διοίκηση να επανεξετάσει την περίπτωση έως ότου τεθεί σε ισχύ το Ειδικό Χωροταξικό Σχέδιο για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και, σε κάθε περίπτωση, να συνταχθεί ειδική ορνιθολογική και δασοτεχνική μελέτη προτού γίνουν άλλες επεμβάσεις, σημειώνοντας ότι η αδειοδότηση των έργων οδοποιίας προωθήθηκε ενώ εκκρεμούσε στο Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ) η εκδίκαση αίτησης ακύρωσης κατά της αρχικής έγκρισης περιβαλλοντικών όρων για τη δημιουργία του σταθμού. Η Αρχή αναμένει να απαντήσουν στις προτάσεις του πορίσματός της οι περισσότερες από τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες, καθώς έως σήμερα μόνο το ΥΠΕΧΩΔΕ παρείχε διευκρινίσεις για τη δική του εμπλοκή στην υπόθεση (υποθέσεις 9824/2006, 15266/2006).

Στη συνέχεια αναλύονται δύο ειδικές θεματικές ενότητες όπου παρουσιάζονται διοικητικά προβλήματα τα οποία εμφανίζονται σε αρκετές από τις υποθέσεις που έχει χειριστεί ο Κύκλος Ποιότητας Ζωής. Η πρώτη θεματική ενότητα αφορά στις χρήσεις γης στο αστικό περιβάλλον, με αφορμή πολλές υποθέσεις για βιοτεχνικές ή επιχειρηματικές δραστηριότητες που εξακολουθούν να λειτουργούν παράνομα ή παραλείπουν να χωροθετηθούν σε έναν ορθολογικό και συνολικό σχεδιασμό χρήσεων γης. Η δεύτερη θεματική ενότητα αφορά στον διοικητικό έλεγχο των περιβαλλοντικών μελετών και αποσκοπεί να εντοπίσει τις σοβαρότερες αδυναμίες του ελεγκτικού μηχανισμού της διοίκησης στο πεδίο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, η οποία αποτελεί την πλέον τυποποιημένη εγγύηση για την προληπτική προστασία του περιβάλλοντος.

2. ΕΙΔΙΚΕΣ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

2.1 ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΟ ΑΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Προτού αναλυθεί το ζήτημα των χρήσεων γης όπως αυτό ανακύπτει από τις υποθέσεις που ερευνά η Αρχή, κρίνεται αναγκαίο να καταγραφούν ορισμένες εισαγωγικές παρατηρήσεις.

Η χωροταξία έχει τον πυρήνα και την έμπνευσή της στην πολεοδομία, εμφανίστηκε όμως μεταγενέστερα, για να καλύψει τις ανάγκες που γέννησαν η αύξηση του πληθυσμού, η οικιστική εξάπλωση, οι απαιτήσεις της αναπτυσσόμενης βιομηχανίας και η επέκταση του συγκοινωνιακού δικτύου. Αυτές τις ανάγκες δεν μπόρεσε να τις καλύψει το πα-

ραδοσιακό σχέδιο πόλεως, καθώς αφορά σε μικρή περιοχή οικιστικής ανάπτυξης, ενώ τα σύγχρονα προβλήματα απαιτούν σχεδιασμό μεγαλύτερης έκτασης. Η χωροταξία λοιπόν είναι συνολικός σχεδιασμός του χώρου, όπως είναι και ο πολεοδομικός, μόνο που είναι υπερτοπικός σχεδιασμός, με στόχο να εναρμονίσει και να οργανώσει ορθολογικά τις χρήσεις της γης και να ικανοποιήσει αφενός την απαίτηση για κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη και αφετέρου την ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος.

2.1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Το χωροταξικό και το πολεοδομικό δίκαιο της χώρας χαρακτηρίζονται από πληθώρα διασπαρτων και συχνά αντιφατικών διατάξεων, που προέρχονται από διάφορες περιόδους. Οι βασικοί ωστόσο σταθμοί του χωροταξικού και του πολεοδομικού δικαίου είναι τρεις:

α. Έως τις αρχές της δεκαετίας του 1980, οι πόλεις και γενικότερα οι οικισμοί της χώρας σχεδιάζονταν με βάση το ΝΔ της 17.7.1923 περί σχεδίων πόλεων, το οποίο θεωρούνταν ιδιαίτερα προοδευτικό, καθώς το πολεοδομικό καθεστώς που αυτό διαμόρφωνε ευνοούσε τη δημιουργία της γειτονιάς και δεν έκανε διάκριση ανάμεσα σε περιοχές κατοικίας, εργασίας και αναψυχής. Αυτό το πολεοδομικό καθεστώς όμως παρερμηνεύθηκε, με αποτέλεσμα να παραμορφωθούν οι διατάξεις του και να δημιουργηθούν οικισμοί περιβαλλοντικά μη φιλικό που πλέον δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις σύγχρονες ανάγκες διαβίωσης.

β. Ο Ν. 1337/1983 υιοθέτησε ένα σύστημα τριών σχεδίων με ιεραρχική, χρονικά και θεματικά, σχέση: το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΓΠΣ), την Πολεοδομική Μελέτη και την Πράξη Εφαρμογής. Το 1985, προέκυψε μια ακόμη βαθμίδα σχεδιασμού, το Ρυθμιστικό Σχέδιο, μετά την ad hoc έγκριση νόμων για το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας και το Ρυθμιστικό Σχέδιο Θεσσαλονίκης.

γ. Το 1997 εκδόθηκε ο Ν. 2508 για τη βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων, ο οποίος αποτελεί το αναπτυξιακό-χωρικό πλαίσιο οργάνωσης των ευρύτερων περιοχών των πόλεων και των οικισμών της χώρας. Ο νόμος αυτός έχει εφαρμοστεί έως σήμερα σε λιγιστές σχετικά περιπτώσεις, διαμόρφωσε όμως το ισχύον σύστημα σχεδιασμού με τη ρητή πρόβλεψη δύο επιπέδων πολεοδομικού σχεδιασμού: το πρώτο περιλαμβάνει αφενός το εν γένει ρυθμιστικό σχέδιο και αφετέρου το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο/Σχέδιο Χωρικής Οργάνωσης και Οικιστικής Ανάπτυξης Ανοικτής Πόλης, και το δεύτερο περιλαμβάνει την πολεοδομική μελέτη και την πράξη εφαρμογής.

Το σύστημα που διαμορφώθηκε από τους Ν. 1337/1983 και 2508/1997 συνυπάρχει με άλλα πολεοδομικά καθεστώτα, που εφαρμόζονται εναλλακτικά, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά κάθε οικισμού ή περιοχής.

Η Ελλάδα δεν διαθέτει ενιαίο σχεδιασμό χρήσεων γης για το σύνολο της επικράτειας. Όλες οι προσπάθειες υπήρξαν αποσπασματικές (όπως συνέβη και με τις ζώνες οικιστικού ελέγχου), ουδέποτε ολοκληρώθηκαν ούτε κατέληξαν σε ένα εθνικό χωροταξικό σχέδιο. Αυτή η έλλειψη ευνοεί τον αδιαφανή αποχαρακτηρισμό ορισμένων εκτάσεων (δασικών ή πρώην δασικών) και επηρεάζει τον τρόπο δόμησης σε περιοχές εκτός οικισμών. Η εκπόνηση επομένως ενός εθνικού προγράμματος χρήσεων γης πρέπει να αποτελεί πρωτεύοντα στόχο τα επόμενα χρόνια.

Η ανάληψη θα εξετάσει το καθεστώς των χρήσεων γης παραμένοντας στο στενό πλαίσιο της πόλης και δεν θα επεκταθεί σε περιοχές εκτός σχεδίου πόλεως, διότι εκεί τα ζητήματα που τίθενται είναι τελείως διαφορετικά. Οι επεμβάσεις με νόμιμα εργαλεία (ρυθμίσεις για την εκτός σχεδίου δόμηση) συνδυάζονται με παράνομες μεθόδους (αλληλαγ-

χρήσης, καταπάτηση, αυθαίρετη δόμηση], γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα η περιοχή να υποβαθμίζεται και να υφίσταται αλόγιστη εκμετάλλευση, με το πρόσχημα ότι η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη.

2.1.3 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ

Ήδη από τις πρώτες ρυμοτομικές ρυθμίσεις, τον νομοθέτη τον ενδιέφερε να δημιουργήσει υποδομές που θα εξυπηρετούν τις κοινές ανάγκες των κατοίκων. Οι συνθήκες διαβίωσης σε συνδυασμό με την αστυφιλία, τις πολεμικές συρράξεις και τη μαζική εισροή προσφύγων δημιούργησαν την ανάγκη να βρεθεί επειγόντως ο χώρος που θα εξασφάλιζε στους νέους κατοίκους ασφαλή εγκατάσταση και συνθήκες υγιεινής διαβίωσης (άρθρο 1 ΝΔ 17.7.1923). Ως εκ τούτου, οι αρχικές ρυθμίσεις περιελάμβαναν διατάξεις που έδιναν έμφαση στον έλεγχο του τρόπου δόμησης των κτιρίων, χωρίς να προβλέπεται προγραμματισμός για την ισόρροπη ανάπτυξη όλων των χρήσεων στον αστικό χώρο. Έτσι, από τα αρχικά ρυμοτομικά σχέδια συχνά απουσιάζουν η ιεράρχηση των δραστηριοτήτων και ο προσδιορισμός συγκεκριμένων χρήσεων (για εκπαίδευση, αναψυχή, εμπόριο, υγεία, δίκτυα υποδομής κ.λπ.).

Η επέκταση των πόλεων, οι νέες μορφές εμπορικής και επιχειρηματικής δραστηριότητας, η ανάπτυξη του τουρισμού, η αύξηση του ελεύθερου χρόνου, η επιτακτική ανάγκη να διατηρηθεί η πολιτιστική κληρονομιά και να προστατευθεί το φυσικό περιβάλλον διαμόρφωσαν το αίτημα για συγκεκριμένο σχεδιασμό ο οποίος θα στοχεύει αφενός στην προστασία του περιβάλλοντος και αφετέρου στην κοινωνική και την οικονομική πρόοδο, δηλαδή στην αειφόρο οργάνωση και ανάπτυξη της πόλης.

2.1.4 ΤΟ ΙΣΧΥΟΝ ΚΑΘΕΣΤΩΣ – ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Στόχος του χωροταξικού σχεδιασμού, με βάση το Σύνταγμα, είναι η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και η εξασφάλιση των καλύτερων όρων διαβίωσης. «Ο καθορισμός των προσηκουσών σε κάθε περίπτωση χρήσεων γης, οι οποίες αποτελούν ουσιαστικές στοιχεία του πολεοδομικού σχεδιασμού, από το οποίο εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό η ποιότητα ζωής στην πόλη, πρέπει να γίνεται κατά τρόπο ορθολογικό, συμφώνως προς πολεοδομικά κριτήρια και χάριν δημοσίου συμφέροντος» (ΣτΕ 1258/2000). Ο καθορισμός των χρήσεων γης πρέπει να γίνεται από τις πολεοδομικές αρχές, να υπαγορεύεται από πολεοδομικά κριτήρια και να εντάσσεται στον πολεοδομικό σχεδιασμό της αντίστοιχης περιοχής, του οποίου αποτελεί αναπόσπαστο μέρος. Τόσο ο Ν. 1337/1983 όσο και ο Ν. 2508/1997 όρισαν τις αρχές, τους όρους, τη διαδικασία και τη μορφή του πολεοδομικού σχεδιασμού για τη βιώσιμη οικιστική ανάπτυξη των ευρύτερων περιοχών των πόλεων και των οικισμών της χώρας.

Βασική κατεύθυνση της παρέμβασης του Συνηγόρου του Πολίτη είναι ότι ο καθορισμός των χρήσεων γης μέσω ενός Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου έχει καταρχήν δεσμευτικό χαρακτήρα. Αυτό σημαίνει ότι, από τη στιγμή που τίθεται σε ισχύ η σχετική εγκριτική υπουργική απόφαση, επιτρέπονται μόνον οι χρήσεις που προβλέπει το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο. Σύμφωνα με πάγια νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας (αποφάσεις 4047/1999, 2900/2003, 2521/2004), με τη δημοσίευση της υπουργικής απόφασης, παύει να ισχύει το καθεστώς ελεύθερης χρήσης γης στις περιοχές που καλύπτονται από Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο. Στην πολεοδομική μελέτη εξειδικεύονται οι προτάσεις του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου, οι οποίες δεν θα πρέπει να παρεκκλίνουν από αυτό. Ειδικά στις περιπτώσεις σχετικά με τις οποίες οι διατάξεις του ΓΠΣ δεν είναι σαφείς ως

προς το περιεχόμενο των χρήσεων, η παράγρ. 1 του άρθρου 28 του Ν. 2545/1997 (όπως αντικατέστησε το άρθρο 4, παράγρ. 9 του Ν. 2508/1997) –η οποία αναφέρεται σε περιοχές που καλύπτονται από ΓΠΣ το οποίο έχει εγκριθεί έως και τις 13.6.1997– ορίζει ότι επιτρέπεται να χορηγούνται οικοδομικές άδειες για ακίνητα των οποίων η χρήση δεν συμπίπτει με εκείνη που προβλέπεται από το ΓΠΣ «μόνο αν η χρήση αυτή περιέχεται σε διάταξη του ΓΠΣ που χρειάζεται περαιτέρω εξειδίκευση» (απόφαση ΣτΕ 4047/1999).

Η αμφισβήτηση της γενικής ισχύος του ΓΠΣ τέθηκε από τη διοίκηση στην υπόθεση που απασχόλησε τον Συνήγορο του Πολίτη σχετικά με zaharopliasteio στην Πυλαία θεσσαλονίκης. Σύμφωνα με το ισχύον Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δήμου Πυλαίας, στα οικοδομικά τετράγωνα που γειτνιάζουν με συγκεκριμένη οδό, προβλέπονται χρήσεις γης αμιγούς κατοικίας, όπως αυτές προσδιορίζονται από το άρθρο 2 του ΠΔ 23.2/6.3.1987. Σε περιοχές αμιγούς κατοικίας, μεταξύ των επιτρεπόμενων χρήσεων συγκαταλέγονται: «εμπορικά καταστήματα που εξυπηρετούν τις καθημερινές ανάγκες των κατοίκων της περιοχής (παντοπωλείο, φαρμακείο, χαρτοπωλείο κ.λπ.)», όχι όμως άλλα ΚΥΕ, όπως είναι τα zaharopliasteia. Η άποψη του Τμήματος Πολεοδομικών Εφαρμογών της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Θεσσαλονίκης ήταν ότι η λειτουργία του συγκεκριμένου καταστήματος δεν απαγορεύεται, τουλάχιστον έως ότου εκπονηθεί η σχετική πολεοδομική μελέτη και καταστούν δεσμευτικές οι χρήσεις γης που προβλέπονται από το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο, εφόσον αυτό έχει εγκριθεί προτού τεθεί σε ισχύ ο Ν. 2545/1997 (βλ. παραπάνω, άρθρο 28, παράγρ. 1 του Ν. 2545/1997). Ο Συνήγορος του Πολίτη διαπίστωσε ότι η άποψη αυτή δεν συνάδει με το πνεύμα των αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας. Αντίθετα, ακυρώνει κατ' ουσίαν τη σημασία του πρώτου σταδίου του πολεοδομικού σχεδιασμού, κατά το οποίο καθορίζονται η πολεοδομική οργάνωση και εξέλιξη της περιοχής μέσω των προβλεπόμενων χρήσεων γης. Το zaharopliasteio, με τη συγκεκριμένη μορφή, δηλαδή με την ανάπτυξη τραπεζοκαθισμάτων, δεν περιλαμβάνεται ρητά στις χρήσεις γης αμιγούς κατοικίας όπως αυτές προσδιορίζονται στο προεδρικό διάταγμα χρήσεων, στο οποίο παραπέμπει το ΓΠΣ Πυλαίας (υπόθεση 18423/2005).

Συχνά, η τοπική αυτοδιοίκηση απέχει από την εφαρμογή των διατάξεων και των περιορισμών τους οποίους θέτει το ΓΠΣ ή εμφανίζεται ανακόλουθη, διαφωνώντας με τον συγκεκριμένο σχεδιασμό, παρ' ότι κατά τη διαδικασία έγκρισής του είχε τη δυνατότητα να εκφράσει τη γνώμη της. Το αποτέλεσμα είναι να νοθεύεται ο πολεοδομικός σχεδιασμός (ΓΠΣ ή ρυμοτομικό σχέδιο) από τετελεσμένες καταστάσεις οι οποίες δημιουργούνται με πρωτοβουλία ιδιωτών, και επομένως να τροποποιείται, προκειμένου να ευθυγραμμιστεί με την ήδη διαμορφωμένη κατάσταση. Ο Συνήγορος του Πολίτη ερευνήσε υπόθεση στην οποία ο Δήμος Ανατολικού Ολύμπου Λεπτοκαρυάς δεν απομάκρυνε –όπως είχε υποχρέωση να πράξει– τραπεζοκαθίσματα από χώρο που οριζόταν στο ΓΠΣ ως χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων, επειδή είχε διαφορετική άποψη για τη χρησιμότητά του. Για τον λόγο αυτόν τροποποίησε το ΓΠΣ (υπόθεση 18006/2002).

2.1.5 ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ – ΖΩΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Πέραν του γενικού καθορισμού χρήσεων γης, πολλές αναφορές που κατατίθενται στον Συνήγορο του Πολίτη θίγουν ζητήματα εφαρμογής επί μέρους νομοθετημάτων τα οποία εξειδικεύουν τις χρήσεις, προσδιορίζουν ειδικές επαγγελματικές δραστηριότητες και ρυθμίζουν τη χωροθέτηση και τους όρους ίδρυσης και λειτουργίας αυτών των δραστηριοτήτων. Ακολουθούν δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα:

2.1.5.1 Συνεργεία συντήρησης και επισκευής αυτοκινήτων, μοτοσικλετών, μοτοποδηλάτων κ.λπ.

Το ΠΔ 84/1984 (ΦΕΚ 33 Α΄) του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας αναφέρεται γενικώς στην ίδρυση, την επέκταση, τον εκσυγχρονισμό, τη συγχώνευση και τη μετεγκατάσταση βιομηχανιών, βιοτεχνιών και αποθηκών, και ειδικά στη χωροθέτηση των πάσης φύσεως συνεργείων συντήρησης και επισκευής αυτοκινήτων, μοτοσικλετών και μοτοποδηλάτων στο ηπειρωτικό τμήμα του Νομού Αττικής και των νησιών Σαλαμίνας και Αίγινας, προσδιορίζοντας πού επιτρέπεται να εγκαθίστανται τα συνεργεία. Αυτό το διάταγμα λαμβάνει υπόψη το ΠΔ 81/1980 του ΥΠΕΧΩΔΕ σχετικά με τον ορισμό των χρήσεων γης, και εξειδικεύει τις επιτρεπόμενες δραστηριότητες, με βάση την κινητήρια δύναμη του μηχανολογικού εξοπλισμού της επιχείρησης, στις περιοχές γενικής κατοικίας αναφορικά με τα επαγγελματικά εργαστήρια, τις οχλούσες και τις άλλες δραστηριότητες. Σημειώνεται ότι στις περιοχές γενικής κατοικίας επιτρέπονται σύμφωνα με το ΠΔ 81/1980 γενικώς τα επαγγελματικά εργαστήρια, και με το ΠΔ 23.2/6.3.1987 (ΦΕΚ 166 Α΄) τα επαγγελματικά εργαστήρια χαμηλής όχλησης, χωρίς ωστόσο επαρκή προσδιορισμό της έννοιας.

Από την έκδοση του ΠΔ 84/1984 έως τη ρητή κατάργησή του (άρθρο 16 του Ν. 2965/2001), οι υπηρεσίες αμφισβήτησαν την ισχύ του. Σημαντικό ρόλο έπαιξε και σε αυτή την περίπτωση η ύπαρξη πολλών σχετικών διατάξεων με διαφορετικά κριτήρια (λ.χ. πέραν του προαναφερθέντος ΠΔ 23.2/6.3.1987/ΦΕΚ 166 Α΄, σε επαγγελματικά εργαστήρια χαμηλής όχλησης αναφέρεται και ο Ν. 2465/1997/ΦΕΚ 28 Α΄ «θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Μεταφορών και Επικοινωνιών», ο οποίος εντάσσει στην έννοια τα συνεργεία επισκευής και συντήρησης αυτοκινήτων, μοτοσικλετών και μοτοποδηλάτων).

Η νεότερη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας σχετικά με την εφαρμογή του ΠΔ 84/1984 –ενόσω ήταν ακόμη σε ισχύ– δίνει έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος και υπογραμμίζει ότι «ο συντακτικός νομοθέτης, σταθμίσας τις αξίες του περιβάλλοντος και της οικονομικής ελευθερίας, αξίωσε τον συγκερασμό τους μέσα στη νέα αξία της βιώσιμης ανάπτυξης, στην οποία, όμως, προέχουσα σημασία, λόγω του προληπτικού χαρακτήρα της, έχει η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος [...]. Κινούμενος μέσα στα όρια των συνταγματικών αυτών στόχων ο κανονιστικός νομοθέτης με το πρ. διάταγμα 84/1984 –που υπαγορεύθηκε από την ανάγκη ελέγχου της ρύπανσης και διαχείρισης των περιβαλλοντικών κινδύνων που συνεπάγεται η επιβάρυνση του περιβάλλοντος από την απρογραμματίστη και υπερβολική συγκέντρωση στο ηπειρωτικό τμήμα του Νομού Αττικής μεγάλου αριθμού βιομηχανιών και βιοτεχνιών, δυσανάλογου προς τη φέρουσα ικανότητα αυτού– θέσπισε απαγορεύσεις και περιορισμούς στην εγκατάσταση βιομηχανιών και βιοτεχνιών στην περιοχή αυτή. Ειδικότερα με το μεν άρθρο 4 απαγόρευσε την επέκταση των βιομηχανιών, βιοτεχνιών και αποθηκών που λειτουργούσαν κατά την έναρξη της ισχύος του στο ηπειρωτικό τμήμα του Νομού Αττικής και των νήσων Σαλαμίνας και Αίγινας, ενώ με το άρθρο 5 του κανονιστικού αυτού διατάγματος επέτρεψε τον εκσυγχρονισμό του αντικειμένου της δραστηριότητας των ως άνω μονάδων που λειτουργούσαν νόμιμα κατά την έναρξη της ισχύος του, σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου αυτού. Όπως, όμως, έχει ήδη κριθεί από το Δικαστήριο τούτο (βλ. 4209/1997), ο εκσυγχρονισμός βιομηχανιών, βιοτεχνιών και αποθηκών δεν επιτρέπεται να άγει σε αύξηση της παραγωγής ή της κινητήριας δύναμης ή των κτιριακών εγκαταστάσεων, διότι η αυξημένη παραγωγική δραστηριότητα της επιχειρήσεως έχει ως αυτονόητη επίπτωση στο περιβάλλον την επιβάρυνσή του». Η ίδια νομολογία (βλ. ενδεικτικά ΣτΕ 1645/1997) τονίζει την υποχρέωση κάθε αρχής, κατά τη χορήγηση ή την ανανέωση της άδειας λειτουργίας οχλούσας εκμετάλλ-

λειψης να εξακριβώνει την ύπαρξη μιας σειράς στοιχείων που βρίσκονται στην κατεύθυνση την οποία διαμορφώνει η διάταξη του άρθρου 24 του Συντάγματος, δηλαδή στην κατεύθυνση της μη περαιτέρω επιβάρυνσης του περιβάλλοντος.

Αναφορικά με τη μη περαιτέρω περιβαλλοντική επιβάρυνση, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί υπόθεση που χειρίστηκε ο Συνήγορος του Πολίτη σχετικά με τη λειτουργία συνεργείου επισκευής και συντήρησης αμαξωμάτων αυτοκινήτου (φανοποιείο-βαφείο) στα Αμπελάκια Σαλαμίνας, ενώ με βάση το ΠΔ 84/1984 απαγορεύεται ρητά η λειτουργία φανοποιείου αυτοκινήτων σε περιοχή που ορίστηκε ως περιοχή γενικής κατοικίας, όπως αυτή. Εν προκειμένω, όλες οι διατάξεις που θα μπορούσαν να αναφερθούν για τη χορήγηση της άδειας (ΠΔ 78/1988, 416/1991, 38/1996) αφορούν σε συνεργεία επισκευής και συντήρησης αυτοκινήτων, μοτοσικλετών και μοτοποδηλάτων, και όχι σε συνεργεία επισκευής και συντήρησης αμαξωμάτων, στα οποία το ΠΔ 84/1984 εξακολουθεί να επιφυλάσσει διαφορετική μεταχείριση. Στην άδεια μάλιστα αναφέρεται ρητά ότι πρόκειται για συνεργείο επισκευής και συντήρησης αμαξωμάτων. Επίσης προέκυψε ότι η Διεύθυνση Μεταφορών και Επικοινωνιών της ΝΑ Πειραιά είχε χορηγήσει στη συγκεκριμένη επιχείρηση άδεια λειτουργίας συνεργείου επισκευής και συντήρησης-βαφής αμαξωμάτων χωρίς να έχει υποβληθεί μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων (ΜΠΕ) και επομένως χωρίς να έχουν εκδοθεί περιβαλλοντικοί όροι. Το Τμήμα Προστασίας Περιβάλλοντος της ΝΑ Πειραιά ζήτησε από την επιχείρηση να υποβάλει ΜΠΕ με όλα τα απαραίτητα δικαιολογητικά, μεταξύ των οποίων και «βεβαίωση από την αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία ότι επιτρέπεται η χρήση που προβλέπει η ΜΠΕ». Επιπλέον, από έγγραφο του Γραφείου Πολεοδομίας Σαλαμίνας προέκυψε ότι η χρήση γης είναι αμιγούς κατοικίας. Είναι προφανές ότι, εάν είχε τηρηθεί αυτή η διαδικασία, θα είχε γίνει αντιληπτό ότι δεν επιτρέπεται η σχεδιαζόμενη χρήση στη συγκεκριμένη περιοχή. Κατόπιν τούτων, η επιχείρηση σφραγίστηκε (υπόθεση 13270/1999).

Στην ίδια κατηγορία ανήκει υπόθεση σχετικά με τη λειτουργία δύο συνεργείων αυτοκινήτων – λιπαντηρίων στον Δήμο Λάρισας, και συγκεκριμένα στην περιοχή Λιβαδάκι, η οποία σύμφωνα με το ισχύον ρυμοτομικό σχέδιο του Δήμου Λάρισας είναι περιοχή αμιγούς κατοικίας. Από τη διερεύνηση της υπόθεσης προέκυψε, μεταξύ άλλων, ότι τα συνεργεία δεν λειτουργούν «σε περιοχή μέσα στην οποία επιτρέπεται από τις εκάστοτε ισχύουσες πολεοδομικές διατάξεις η ίδρυση και μετεγκατάσταση συνεργείων» (άρθρο 1 του ΠΔ 38/1996) –καθώς σε περιοχή αμιγούς κατοικίας μπορούν να λειτουργούν μόνο εμπορικά καταστήματα (άρθρο 4 του ΠΔ 81/1980)– ότι «έπαυσαν να υπάρχουν οι προϋποθέσεις με τις οποίες χορηγήθηκε [η άδεια]», και συνεπώς αυτή πρέπει «να αφαιρεθεί [...] οριστικά με αιτιολογημένη ειδική απόφαση» (άρθρο 14, παράγρ. 4 του ΠΔ 38/1996). Επιπλέον, ο Συνήγορος του Πολίτη επισήμανε ότι στην περίπτωση χρήσης που δεν προβλέπεται από τις οικείες πολεοδομικές διατάξεις εφαρμόζεται το άρθρο 22 του Ν. 1650/1986 περί σφράγισης, καθώς μάλιστα έχει κριθεί με πάγια νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας ότι «είναι μη εφαρμοστέα, ως ανίσχυρη, η ρήτρα της διατάξεως του άρθρου 22, παράγρ. 5 του Ν. 1650/1986, η οποία εξαρτά την εφαρμογή της κυρώσεως της σφραγίσεως από την προηγούμενη έκδοση αποφάσεως του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ περί υπαγωγής του συγκεκριμένου οικισμού ή τμήματος αυτού στις διατάξεις του νόμου» (ΣτΕ 1258/2000). Επομένως, μετά την παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη, οι αρμόδιες υπηρεσίες και ιδιαίτερα η Διεύθυνση Μεταφορών και Επικοινωνιών γνωρίζουν σχετικά με την παράνομη λειτουργία των προαναφερθέντων συνεργείων και με τις νόμιμες υποχρεώσεις τους να αφαιρέσουν τις άδειες λειτουργίας και να τα σφραγίσουν. Παρά ταύτα, ακόμη διστάζουν να εφαρμόσουν τη νομοθεσία που διέπει τη λειτουργία συνεργείων αυτοκινήτων και εξασφαλίζει εν γένει την προστασία του περιβάλλοντος (υπόθεση 6729/2001).

Μια ακόμη περίπτωση αφορά στην παράνομη λειτουργία επαγγελματικού εργαστηρίου κοπής-εμπορίας σιδήρου σε περιοχή γενικής κατοικίας στη Σαλαμίνα. Έπειτα από καταγγελία για ηχορύπανση και ρίψη στερεών αποβλήτων, η ΝΑ Πειραιά πραγματοποίησε αυτοψία, κατά την οποία διαπιστώθηκε ότι δεν υπάρχουν οι απαραίτητες άδειες και εγκρίσεις, ανακλήθηκε η απαλλοτρία από την υποχρέωση του εργαστηρίου να εφοδιαστεί άδεια εγκατάστασης και λειτουργίας από τη Διεύθυνση Βιομηχανίας και Ορυκτού Πλούτου της Νομαρχίας Πειραιά, διότι από τη λειτουργία προκαλούνταν επιπτώσεις στο περιβάλλον, και αποφασίστηκε να διακοπεί η λειτουργία του εργαστηρίου και η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος από τη ΔΕΗ. Καθώς η συγκεκριμένη επιχείρηση συνέχιζε τη δραστηριότητά της, παίρνοντας ρεύμα από παρακείμενη οικοδομή, έπειτα από δεύτερη επιστολή της Αρχής, η ΝΑ Πειραιά διενήργησε νέα αυτοψία. Διαπιστώθηκε ότι είχε αλλάξει η δραστηριότητα χωρίς τις κατά τον νόμο άδειες και εγκρίσεις, και ξεκίνησε η διαδικασία επιβολής διοικητικών προστίμων. Κατόπιν τούτου, υλοποιήθηκε η απόφαση να σφραγιστεί η επιχείρηση. Από τη συγκεκριμένη υπόθεση φαίνεται ανάγλυφα η αδυναμία της διοίκησης να ελέγξει την εφαρμογή της άδειας που έχει χορηγηθεί αλλά και να επιβάλει αμέσως κυρώσεις σε όσους παρανομούν (υπόθεση 14941/2005).

Αξίζει να αναφερθεί ότι ο πρόσφατος νόμος 3325/2005 (ΦΕΚ 68 Α', «Ίδρυση και λειτουργία βιομηχανικών-βιοτεχνικών εγκαταστάσεων στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης και άλλες διατάξεις») ανταποκρίνεται περισσότερο στις σύγχρονες ανάγκες και για πρώτη φορά συμπεριλαμβάνει ορισμούς των σχετικών εννοιών. Παρά ταύτα, το ζήτημα δεν αντιμετωπίζεται οριστικά, καθώς ο νόμος προτείνει λύσεις με έντονα αναπτυξιακό χαρακτήρα χωρίς να δίνει ανάλογη βαρύτητα στην προστασία της κατοικίας και εν γένει του περιβάλλοντος.

2.1.5.2 Καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος

Ενδεικτικό παράδειγμα καταστρατήγησης της ισχύουσας νομοθεσίας σχετικά με την αδειοδότηση ΚΥΕ εκ μέρους των δήμων, παρά τις ισχύουσες χρήσεις γης αποτελούν οι υποθέσεις που ακολουθούν και οι οποίες αφορούν στην παράνομη λειτουργία ΚΥΕ στην περιοχή του Θησείου, το οποίο έχει μάλιστα χαρακτηριστεί «ιστορικός διατηρητέος τόπος που παρουσιάζει ιδιαίτερο φυσικό κάλλος και ενδιαφέρον από αρχιτεκτονικής και ιστορικής άποψης» [24946/1967 ΥΑ, ΦΕΚ 606/3.10.1967 Β']. Για την περιοχή έχει εκδοθεί το προεδρικό διάταγμα της 14.12.1988 (ΦΕΚ 60/3.2.1989 Δ') του ΥΠΕΧΩΔΕ, το οποίο καθορίζει ειδικές ζώνες χρήσης γης (ζώνη αμιγούς κατοικίας, ζώνη γενικής κατοικίας και τοπικό κέντρο). Αν και το διάταγμα επιτρέπει: α) τη λειτουργία αποκλειστικά παραδοσιακών καφενείων μόνον εντός των ζωνών γενικής κατοικίας και τοπικού κέντρου (εξαιρώντας τις καφετέριες, τα μπαρ, τα κέντρα με μουσική, τα ζαχαροπλαστεία και τις ταβέρνες), και β) την κατά παρέκκλιση λειτουργία των καταστημάτων που ήδη λειτουργούσαν με τις καταργηθείσες νόμιμες χρήσεις (π.χ. ύστερα από γνωμοδότηση της Επιτροπής Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου και του δήμου ότι δεν αποτελούν πηγή όχλησης για το περιβάλλον και ιδιαίτερα για τους γειτονικούς), έχει διαπιστωθεί τόσο από τους εμπλεκόμενους φορείς όσο και από την Αρχή η εκτεταμένη και συνεχής καταστρατήγηση της νομοθεσίας μέσω της τροποποίησης των όρων λειτουργίας των ΚΥΕ τα οποία μόνο κατ' όνομα είναι παραδοσιακά καφενεία. Αποτέλεσμα της πλημμελούς άσκησης διοικητικού ελέγχου και της έλλειψης συντονισμού των συναρμόδιων φορέων (Γραφείο Ιστορικού Κέντρου ΥΠΕΧΩΔΕ, Α' και Γ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, κεντρικές υπηρεσίες του ΥΠΠΟ και Δήμος Αθηναίων) είναι ότι πολλαπλασιάζονται τα ΚΥΑ των οποίων τη λειτουργία την απα-

γορεύουν οι ισχύουσες διατάξεις, εκτοπίζεται η κατοικία και αλλοιώνεται ο χαρακτήρας της προστατευόμενης περιοχής του θησείου (υποθέσεις 8811/2003, 10883/2004).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η περίπτωση του Φάρου Νέου Ψυχικού, όπου σε ζώνη αμιγούς κατοικίας λειτουργούν αρκετές τέτοιες επιχειρήσεις (καφετέριες, εστιατόρια, μπαρ κ.ά.):· μολονότι, με βάση τα οριζόμενα στο ΦΕΚ 294/5.6.1990, έπρεπε να έχουν απομακρυνθεί το αργότερο έως το 2000, ανακαινίζουν και επεκτείνουν τις εγκαταστάσεις τους χωρίς να διαθέτουν τον απαραίτητο χώρο στάθμευσης που προβλέπει το άρθρο 11 του Ν. 3345/2005 (ΦΕΚ 138 Α΄), συχνά δε αποτελούν πηγές ηχορύπανσης.

Στα ΚΥΕ εφαρμόζεται πληθώρα ετερόκλητων διατάξεων και εμπλέκονται περισσότερες από μία δημόσιες υπηρεσίες, οι οποίες μάλιστα δεν φαίνεται να συνεργάζονται και επομένως κατά την έκδοση των αδειών δεν λαμβάνουν υπόψη τους όλα τα στοιχεία που απαιτούνται. Έτσι διαμορφώνεται ένα ομιχλώδες καθεστώς ως προς τις χρήσεις γης και την εφαρμογή των οικείων διατάξεων. Από τις αναφορές που έχουν υποβληθεί στον Συνήγορο του Πολίτη συνάγεται ότι τόσο η διοίκηση όσο και οι πολίτες αγνοούν τη σημασία των χωροταξικών και των πολεοδομικών ρυθμίσεων σχετικά με τις χρήσεις γης και με τη δυνατότητα εγκατάστασης καταστημάτων.

Η καθυστερημένη ένταξη νέων μορφών εμπορίου και δραστηριοτήτων (όπως π.χ. τα λεγόμενα ίντερνετ καφέ, βλ. υποθέσεις 4039/2004 και 530/2004), οι οποίες εν τω μεταξύ έχουν αναπτυχθεί με γοργό ρυθμό, αλλά και η έλλειψη προσδιορισμού των νέων όρων κάθε φορά που προστίθενται νεότερες ρυθμίσεις (π.χ. στο ΠΔ 23.2– 6.3.1987/166Α δεν προβλέπονται σχολικά κτίρια ούτε εγκαταστάσεις προσχολικής ηλικίας και ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων για τις περιοχές αμιγούς κατοικίας) δυσχεραίνουν την αποδοχή των νέων δεδομένων από τις υπηρεσίες και προκαλούν ανασφάλεια δικαίου στους πολίτες.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα διατάξεων που ανταποκρίνονται σε αναχρονιστικά επιχειρηματικά σχήματα είναι εκείνες που διέπουν τη λειτουργία των επιχειρήσεων υπεραγορών τροφίμων («σούπερ μάρκετ»). Στις περιπτώσεις χρήσης γης ως γενικής κατοικίας επιτρέπονται εμπορικά καταστήματα, με ρητή ωστόσο εξαίρεση τα πολυκαταστήματα και τις υπεραγορές, ενώ ως προς την αμιγή κατοικία δεν γίνεται αναφορά σε τέτοιες επιχειρήσεις. Όμως οι κατηγορίες της γενικής και της αμιγούς κατοικίας καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος των αστικών περιοχών και είναι ο ζωτικός χώρος για την ανάπτυξη των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων των υπεραγορών τροφίμων. Επομένως, η πλειονότητα των επιχειρήσεων αυτών δεν λειτουργεί μέσα στο νόμιμο πλαίσιο των σχετικών διατάξεων, διότι αυτές καθίστανται ξεπερασμένες, καθώς ανταποκρίνονται σε παρωχημένα επιχειρηματικά σχήματα και καταναλωτικές συμπεριφορές.

2.1.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Σε ό,τι αφορά τον Συνήγορο του Πολίτη, το ζήτημα των χρήσεων γης ανακύπτει έμμεσα, καθώς οι περισσότερες σχετικές υποθέσεις που διερευνά η Αρχή σχετίζονται άμεσα με άλλα θέματα, όπως είναι η περιβαλλοντική αδειοδότηση, οι άδειες λειτουργίας των επιχειρήσεων, η αυθαίρετη δόμηση κ.λπ. Ωστόσο η Αρχή οφείλει να αναδείξει πρωτίστως το θέμα των χρήσεων γης, εφόσον αυτό αποτελεί την αιτία του προβλήματος.

Οι χρήσεις γης καθορίζονται με κριτήριο την κύρια λειτουργία που επιτελεί κάθε τμήμα μιας οικιστικής περιοχής στην οργανωμένη κοινωνική ζωή, στοχεύουν στην ανάπτυξη της αντίστοιχης περιοχής και διαμορφώνουν τον χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία της.

Παρά ταύτα, σε περιοχές κατοικίας συγκεντρώνονται πολλές μη σύννομες επιχειρήσεις, εκτοπίζεται η κατοικία, υποβαθμίζεται η ποιότητα ζωής των κατοίκων και αλλοιών-

νεται γενικώς ο χαρακτήρας των περιοχών, κατάσταση την οποία έχει ευνοήσει και επιδεινώσει ποικιλοτρόπως η έλλειψη γενικού χωροταξικού σχεδιασμού.

Την ίδια στιγμή, μεγάλος αριθμός διάσπαρτων και συχνά αντιφατικών διατάξεων που εφαρμόζονται από τις διάφορες εμπλεκόμενες υπηρεσίες, καθώς και το πλήθος των κανονιστικών πράξεων –οι οποίες έχουν διαφορετική νομοθετική βάση και διαφορετικό επιδιωκόμενο σκοπό η μια από την άλλη– καταδεικνύουν την ανάγκη να κωδικοποιηθεί η υφιστάμενη νομοθεσία, προκειμένου να αποδοθούν οι κατάλληλες παράμετροι ανάπτυξης που συνδέονται με τις χρήσεις γης κατά τρόπο τέτοιο ώστε οι διάφορες δημόσιες πολιτικές να μην αλληλοαναιρούνται. Η αποσπασματικότητα και η έλλειψη συντονισμού στο τόσο επίμαχο θέμα των χρήσεων γης έγιναν ιδιαίτερα αισθητές πρόσφατα, με τους αποχαρακτηρισμούς εκτάσεων μετά τις πυρκαγιές του καλοκαιριού του 2007, με την εκτός σχεδίου δόμηση και τις αποσπασματικές αλλαγές στις χρήσεις γης.

Με αυτά τα δεδομένα, το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο αποτελεί το μοναδικό εργαλείο για τη βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων το οποίο βασίζεται στις χρήσεις γης. Δεσμεύει ευθέως τη διοίκηση και τους φορείς της, καθώς έχει δεσμευτικό χαρακτήρα και δεν αποτελεί απλώς σύνολο γενικών, κατευθυντήριων οδηγιών για τη σύνταξη και την εκπόνηση των πολεοδομικών μελετών.

Ως προς το ζήτημα του συντονισμού των υπηρεσιών, το ΥΠΕΧΩΔΕ οφείλει να συνεργαστεί με τα συναρμόδια υπουργεία με απώτερο σκοπό να προωθήσει κοινές νομοθετικές ρυθμίσεις, με διακεκριμένους ρόλους και αρμοδιότητες για κάθε εμπλεκόμενο φορέα. Συγκεκριμένα οφείλει:

1. να επαναδιατυπώσει το πλαίσιο των σχετικών πολεοδομικών διατάξεων για τη χωροθέτηση των χρήσεων, λαμβάνοντας υπόψη τις σύγχρονες επιχειρηματικές και καταναλωτικές ανάγκες, οι οποίες δεν πρέπει ούτε να αγνοούνται ούτε να ικανοποιούνται παράνομα. Αντίθετα, όσο αυτές δεν λαμβάνονται υπόψη, εξαλείφεται στην ουσία η δυνατότητα –και η βούληση– της διοίκησης να ελέγχει και να ρυθμίζει τις νέες αυτές ανάγκες, και παράλληλα δημιουργούνται οι απαραίτητες συνθήκες για να αναπτυχθούν φαινόμενα διαφθοράς και αδιαφάνειας.
2. να προνοήσει για τις παράπλευρες απώλειες της χωροθέτησης άλλων χρήσεων μέσα σε ζώνες κατοικίας (κυρίως αναφορικά με τη στάθμευση των οχημάτων και την προστασία των περιοίκων από ηχορύπανση ή άλλου είδους ρύπανση του περιβάλλοντος).

Ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί ότι ο απαιτούμενος νομοθετικός εκσυγχρονισμός πρέπει να γίνει ξεχωριστά για κάθε κατηγορία χρήσεων γης, διότι αυτό αφενός θα διευκολύνει την επίλυση των επί μέρους προβλημάτων και αφετέρου θα καταστήσει αποτελεσματικότερο τον έλεγχο εκ μέρους των αρμόδιων δημόσιων οργάνων.

2.2. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η τήρηση της νομιμότητας στα θέματα της περιβαλλοντικής αδειοδότησης δημόσιων ή ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων απασχόλησε τον Συνήγορο του Πολίτη από τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του. Το 2007 συμπληρώθηκαν πέντε χρόνια από την ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου (Ν. 3010/2002) της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, με την τροποποίηση των σχετικών διατάξεων του Ν. 1650/1986 περί προστασίας του περιβάλλοντος. Με τον Ν. 3010/2002 και τις σχετικές ΚΥΑ που εκδόθηκαν κατ' εφαρμογή του (15393/2332/2002 ΚΥΑ, 11014/703/2002 ΚΥΑ, 145799/2005 ΚΥΑ), θεσπίστηκε ένα νέο σύστημα για την εκ των προτέρων περιβαλλοντική αξιολόγηση έργων και δραστηριοτήτων,

προκειμένου να καταπολεμηθούν οι αδυναμίες και οι δυσλειτουργίες που εντοπίστηκαν κατά τη δεκαπενταετή εφαρμογή του Ν. 1650/1986, αλλά και να εναρμονιστεί η εθνική νομοθεσία με τις Οδηγίες: α) 97/11/ΕΕ για την εκτίμηση των επιπτώσεων που θα έχουν στο περιβάλλον ορισμένα σχεδιαζόμενα δημόσια και ιδιωτικά έργα, και β) 96/61/ΕΕ για την ολοκληρωμένη πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης.

Η ανάλυση που ακολουθεί επιχειρεί να αναδείξει τα ελλείμματα στην εφαρμογή του θεσμού της εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, προκειμένου η διοίκηση να ελέγχει αποτελεσματικότερα τις περιβαλλοντικές μελέτες.

2.2.2 ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ

Το νέο θεσμικό καθεστώς στοχεύει να προλαμβάνει και να αποτρέπει με μεγαλύτερη ευχέρεια τη ρύπανση και την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, στο πλαίσιο της ισόρροπης ανάπτυξης. Βασική τομή του νέου καθεστώτος είναι ότι αντικαθιστά την προέγκριση χωροθέτησης –η οποία στο παρελθόν στάθηκε αιτία ποικίλων καθυστερήσεων– με την προκαταρκτική περιβαλλοντική εκτίμηση και αξιολόγηση, ώστε το ζήτημα της περιβαλλοντικής αξιολόγησης να τίθεται ήδη σε πρώιμο στάδιο και να εξετάζεται όχι μόνον η χωροταξική αλλά και η περιβαλλοντική διάσταση της κατασκευής ενός έργου.

Το ισχύον καθεστώς διευρύνει το πεδίο εφαρμογής του θεσμού της περιβαλλοντικής αδειοδότησης με επιπλέον έργα και δραστηριότητες, και προβαίνει σε κατάταξη ανά ομάδες των έργων και των δραστηριοτήτων που παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά ως προς την εκτίμηση και την αξιολόγηση των περιβαλλοντικών τους επιπτώσεων. Με τον τρόπο αυτόν παρέχεται η δυνατότητα τόσο να βελτιωθούν όσο και να ελεγχθούν οι ΜΠΕ.

Η κατηγοριοποίηση που κάνει το ισχύον καθεστώς στοχεύει στη διοικητική αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων οι οποίες σχετίζονται με την περιβαλλοντική αδειοδότηση και στην ανάθεσή τους στους δήμους. Ωστόσο, ο Συνήγορος του Πολίτη εξακολουθεί να διαπιστώνει σημαντική υστέρηση και ουσιώδεις ελλείψεις στις υπηρεσίες περιβάλλοντος. Η ανάθεση αρμοδιοτήτων στους ΟΤΑ για κάποιες κατηγορίες έργων, χωρίς προηγουμένως να έχει εξασφαλιστεί ότι αυτοί διαθέτουν την απαιτούμενη τεχνογνωσία, το αναγκαίο προσωπικό και τους απαραίτητους πόρους, εγκυμονεί κινδύνους.

Θετικό στοιχείο αποτελεί η έγκαιρη έκδοση της με αρ. 15393/2332/2002 ΚΥΑ, με την οποία εκσυγχρονίζεται και αναβαθμίζεται η κατάταξη των δημόσιων και των ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων και καθορίζονται τα βασικά της κριτήρια. Ωστόσο εκκρεμεί η έκδοση των ΚΥΑ που θα καθορίζουν τις προδιαγραφές και το περιεχόμενο των κάθε τύπου ΠΠΕ και ΜΠΕ για κάθε ομάδα και κατηγορία έργων, καθώς και τα δικαιολογητικά που πρέπει να τις συνοδεύουν.

Επίσης, το νέο πλαίσιο προβλέπει την αναπροσαρμογή των διοικητικών προστίμων, χωρίς ωστόσο αυτά να επιβάλλονται συχνά και έγκαιρα, όπως διαπιστώνει ο Συνήγορος του Πολίτη.

2.2.3 Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΑΔΕΙΟΔΟΤΗΣΗΣ

Από την επεξεργασία των σχετικών υποθέσεων που χειρίστηκε ο Συνήγορος του Πολίτη, διαπιστώθηκε ότι κατά τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης ανακύπτουν τα εξής ζητήματα: α) ανακοιουθίες και προβλήματα κατά την κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων (απαλλογή των έργων από τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης και υποβάθμιση αυτής, β) μη τήρηση διαφόρων σταδίων της διαδικασίας (γνωμοδοτήσεις, δημοσιοποίηση, σύνταξη εξειδικευμένων μελετών κ.λπ.), γ) ελλιπής έλεγχος της τήρη-

σης περιβαλλοντικών όρων, δ) ανεπαρκής εξέταση των εναλλακτικών λύσεων, και ε) υλοποίηση/λειτουργία έργων χωρίς έγκριση περιβαλλοντικών όρων.

2.2.3.1 Προβλήματα κατάταξης έργων και δραστηριοτήτων

Η κατάταξη του έργου αποτελεί κρίσιμο στοιχείο στη διαδικασία της αξιολόγησης, διότι από αυτή εξαρτάται η προβλεπόμενη διοικητική διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης και συγκεκριμένα ο καθορισμός της αδειοδοτούσας αρχής, ο επιδιωκόμενος βαθμός προστασίας του περιβάλλοντος και το επίπεδο εμπάθυνσης των σχετικών περιβαλλοντικών μελετών.

Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επανειλημμένα διαπιστώσει τα προβλήματα που δημιουργεί η αποσπασματική θεώρηση των έργων και εξακολουθεί να επισημαίνει ότι, όσο απουσιάζει η συνολική εκτίμηση των επιπτώσεων, η προστασία του περιβάλλοντος θα είναι ελλιπής. Η κατάταξη ενός έργου σε υποδεέστερη κατηγορία και η ενδεχόμενη απαλλογία του από τη διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης λόγω κατάτμησής του δεν συνάδουν με τον στόχο της αειφορίας.

Χαρακτηριστική είναι η υπόθεση αναβάθμισης του υφιστάμενου έργου ύδρευσης Κερασιάς Μαλεΐνου, στον Δήμο Παναιτωλικού. Η Αρχή επισήμανε ότι το προβλεπόμενο έργο δεν περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο στην αντικατάσταση του υφιστάμενου δικτύου ύδρευσης, για την οποία, σύμφωνα με απόφαση της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωροταξίας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, δεν απαιτείται έγκριση περιβαλλοντικών όρων, αλλά επεκτείνεται σε τομείς αξιοποίησης υδατικών πόρων και επομένως θα έπρεπε να ακολουθηθεί η προβλεπόμενη διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Επειδή στην προκειμένη περίπτωση τίγονται γενικότερα ζητήματα σκοπιμότητας του προς εκτέλεση έργου αναφορικά με τη διαθεσιμότητα των ποσοτήτων του νερού, τα οποία συνδέονται με την Οδηγία 2000/60/ΕΕ για το νερό, ο Συνήγορος του Πολίτη απευθύνθηκε στις αρμόδιες υπηρεσίες της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωροταξίας, Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος Δυτικής Ελλάδας), ζητώντας να τηρηθεί η κείμενη νομοθεσία και να γίνει συνολική περιβαλλοντική αξιολόγηση του έργου. Κατόπιν τούτου, η Διεύθυνση Περιβάλλοντος της Περιφέρειας γνωμοδότησε εκ νέου, κατατάσσοντας το έργο σε ανώτερη κατηγορία, ζήτησε την υποβολή πλήρους ΜΠΕ και ανακάλησε την άδεια εκτέλεσης του έργου αξιοποίησης υδατικών πόρων (υπόθεση 2153/2006).

Ο Συνήγορος του Πολίτη, κατά τη διερεύνηση της υπόθεσης ξενοδοχειακής μονάδας στην προστατευόμενη περιοχή της λίμνης Αντινιώτη (Natura GR 2230001) και συγκεκριμένα κοντά στην αιγιαλίτιδα ζώνη, επικαλέστηκε την ορθή εφαρμογή των κριτηρίων κατάταξης και την αποκλειστική αρμοδιότητα της Διεύθυνσης Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού του ΥΠΕΧΩΔΕ ως αδειοδοτούσας αρχής. Η διοίκηση ανακάλησε τους εγκεκριμένους περιβαλλοντικούς όρους και ξεκίνησε εκ νέου τη διαδικασία (υποθέσεις 12914/2005, 16404/2005).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα των προβλημάτων που ανακύπτουν από τις ελλείψεις του θεσμικού πλαισίου αποτελεί η περίπτωση λειτουργίας αεροδρομίου επί της υδάτινης επιφάνειας της λίμνης Παμβώτιδας Ιωαννίνων, η οποία περιλαμβάνεται στον κατάλογο των περιοχών Natura 2000. Παρά το ειδικό καθεστώς προστασίας της λίμνης, η διοίκηση δεν εφάρμοσε τη γενική κατάταξη των αεροδρομίων ούτε ζήτησε ειδική διαχειριστική μελέτη λόγω περιοχής Natura. Η μετέπειτα έκδοση της συμπληρωματικής με αρ. 145799 ΚΥΑ για την κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων (ΦΕΚ 1002/18.7.2005 Β'), στην οποία πε-

πληθύνονται τα αεροδρόμια σε υδάτινη επιφάνεια, δημιούργησε επιπρόσθετα προβλήματα στην εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου. Ο Συνήγορος του Πολίτη διατύπωσε αντίθετη άποψη σχετικά με την υπαγωγή του έργου στην αρμοδιότητα της Περιφέρειας, καθώς αρμόδιο για την έγκριση της ΜΠΕ του συγκεκριμένου έργου στη συγκεκριμένη προστατευόμενη περιοχή όφειλε να είναι το ΥΠΕΧΩΔΕ. Είναι πάντως αξιοσημείωτο ότι όλες οι ενέργειες στην κατεύθυνση της νομιμοποίησης των περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων στην υδάτινη περιοχή της λίμνης έγιναν έπειτα από παρεμβατική δράση του Συνηγόρου του Πολίτη (υπόθεση 11502/2005).

2.2.3.2 Μη τήρηση σταδίων της περιβαλλοντικής αδειοδότησης

Η διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης εξειδικεύεται με τη με αρ. 11014/703/2003 ΚΥΑ, είτε πρόκειται για νέα έργα και δραστηριότητες είτε πρόκειται για επέκταση/τροποποίηση υφιστάμενων. Η αυστηρή τήρηση των επί μέρους σταδίων της διοικητικής διαδικασίας σχετικά με την υποβολή μελετών, γνωμοδοτήσεις συναρμόδιων φορέων, δημοσιοποίηση κ.λπ. αποτελεί βασική προϋπόθεση για τον ουσιαστικό και αποτελεσματικό έλεγχο εκ μέρους της διοίκησης.

Παράλειψη γνωμοδότησης συναρμόδιου φορέα διαπιστώθηκε όταν η Διεύθυνση Περιβάλλοντος της ΝΑ Βοιωτίας ενέκρινε περιβαλλοντικούς όρους για την ανέγερση ποιμνιοστασίου εντός αρχαιοθολογικού χώρου χωρίς προηγουμένως να ζητήσει γνωμοδότηση από τις αρμόδιες εφορείες αρχαιοτήτων, όπως ορίζουν οι διατάξεις. Ύστερα από έγγραφο της Αρχής, η Διεύθυνση Περιβάλλοντος ανακάλεσε την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων (υπόθεση 15714/2006).

Κατά τον έλεγχο νομιμότητας που διεξήχθη για την αδειοδότηση του έργου «Εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων Ραφίνας, μεθλητικός εξυπηρετούμενος ισοδύναμος πληθυσμός 470.000 κάτοικοι», διαπιστώθηκαν τυπικές και ουσιαστικές παραλείψεις, που θα μπορούσαν να προκαλέσουν την ακύρωση των σχετικών πράξεων από τα δικαστήρια, με συνέπεια να καθυστερήσει επί μακρόν η υλοποίηση των έργων. Συγκεκριμένα: α) εγέρθηκαν επιφυλάξεις ως προς την τυπική νομιμότητα της έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, λόγω του ότι δεν την είχε συνυπογράψει ο Υπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας, μοιλονότι η επέμβαση στο θαλάσσιο και το παράκτιο περιβάλλον αποτελεί προϋπόθεση για την εκτέλεση του έργου· β) προέκυψε ότι, πριν από την προέγκριση της χωροθέτησης και την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων, δεν είχε καθοριστεί σαφώς, με νομαρχιακή απόφαση, ο τελικός αποδέκτης των επεξεργασμένων λυμάτων, και γ) στην έγκριση περιβαλλοντικών όρων δεν ορίζεται σαφώς ο χώρος διάθεσης των στερεών παραπροϊόντων από τη λειτουργία της εγκατάστασης. Ο Συνήγορος του Πολίτη διέκοψε την έρευνα της υπόθεσης, επειδή υποβλήθηκε ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας αίτηση ακύρωσης κατά της απόφασης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, η εκδίκαση της οποίας εκκρεμεί ακόμη (υπόθεση 16249/2003). Με αφορμή την πρόσφατη καταδίκη της Ελλάδας (Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων/ΔΕΚ, υπόθεση C-440/2006), στις 25.10.2007, από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (παράβαση από κράτος-μέλος της Οδηγίας 91/271/ΕΟΚ για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων) για παραλείψεις στον τομέα των έργων επεξεργασίας λυμάτων, αξίζει να σημειωθεί ότι στον κατάλογο της καταδικαστικής απόφασης συμπεριλαμβάνονται η εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων τόσο της Ραφίνας όσο και της Λευκίμμης (υπόθεση 8487/2007).

2.2.3.3 Τεκμηρίωση μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων

Οι μελέτες εκτίμησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, μεταξύ άλλων, προσδιορίζουν τις

πιο σημαντικές συνέπειες που επιφέρουν στο περιβάλλον η κατασκευή και η λειτουργία έργων, και αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία για την προστασία και τη διαχείρισή του. Συμπεριλαμβάνουν τη μελέτη της υφιστάμενης περιβαλλοντικής κατάστασης, την πρόβλεψη των πιθανότερων επιπτώσεων και την εξεύρεση λύσεων για να αποφευχθούν οι αρνητικές συνέπειες του υπό εξέταση έργου. Στις σχετικές υποθέσεις, η Αρχή επιμένει να τεκμηριώνονται οι ΜΠΕ όπως προβλέπεται από τον νόμο, να εξετάζονται και να αξιολογούνται οι εναλλακτικές λύσεις και να υπάρχει πλήρης αιτιολόγηση, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που συνήθως ανακύπτουν και τα οποία συνοψίζονται στα εξής:

Πολλές φορές διαπιστώνεται ότι τα στοιχεία που αφορούν στην υφιστάμενη περιβαλλοντική κατάσταση της περιοχής όπου σχεδιάζεται να χωροθετηθεί το έργο είναι ελλιπή ή και αντιφατικά. Συχνά επίσης, οι υπηρεσίες που είναι συναρμόδιες για τον καθορισμό κρίσιμων ζωνών δεν συνεργάζονται μεταξύ τους (υποθέσεις 9824/2006, 15266/2006: αιολικό πάρκο εντός δάσους στους Δήμους Ζάρακα και Νιάτων του Νομού Λακωνίας, για το οποίο παραγνωρίζεται ο χαρακτήρας της περιοχής ως προτεινόμενης ζώνης ειδικής διατήρησης της ορνιθοπανίδας, 20671/2003: προστασία των βιότοπων της περιοχής του Αγίου Γιάννη Πόρτο στην Τήνο, 9557/2005: χωροθέτηση αιολικού πάρκου σε περιοχή αμφισβητούμενη ως προς το καθεστώς προστασίας της, στη θέση Τούμπα-Ανθοβούνι του όρους Βαρνούς, του Νομού Φλώρινας, και ασαφής οριοθέτηση του πυρήνα του εθνικού δρυμού των Πρεσπών).

Άλλες φορές γίνεται εμφανής η άγνοια των υπηρεσιών ως προς τη νομοθεσία. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι κατά την περιβαλλοντική αδειοδότηση της κατασκευής νέου λιμένα στον Μώλο Μαρμάρων της Πάρου δεν ελήφθη υπόψη το γεγονός ότι η περιοχή ήταν μια από τις 51 νέες ζώνες ειδικής προστασίας που προτείνεται να ενταχθούν στο Δίκτυο Natura 2000. Η αρμόδια υπηρεσία (Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος του ΥΠΕΧΩΔΕ), μετά την παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη, ζήτησε να επανεξεταστεί συνολικά η αδειοδότηση του έργου υπό το πρίσμα των νέων περιβαλλοντικών δεδομένων (υπόθεση 22232/2004).

Σύμφωνα με την εθνική και την κοινοτική νομοθεσία, κατά την έκδοση απόφασης για έγκριση των περιβαλλοντικών όρων ενός έργου, πρέπει απαραίτητα να αξιολογούνται συγκριτικά οι εναλλακτικές λύσεις, ούτως ώστε να εξευρεθεί η προσφορότερη για το περιβάλλον λύση, από την άποψη τόσο της χωροθέτησης όσο και της κατασκευής του έργου. Πρόκειται μάλιστα για μια από τις ελάχιστες πληροφορίες που ζητούνται στο στάδιο της προκαταρκτικής περιβαλλοντικής εκτίμησης του υπό αξιολόγηση έργου.

Τα παραπάνω ζητήματα τέθηκαν από περιβαλλοντικές οργανώσεις αναφορικά με τη χωροθέτηση σημαντικών αναπτυξιακών έργων, όπως είναι τα αιολικά πάρκα (βλ. προαναφερθείσες υποθέσεις αιολικών πάρκων στον Ζάρακα και στον Νομό Φλώρινας), σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η χωροθέτηση προβλεπόταν να γίνει σε περιοχές ιδιαίτερου οικολογικού ενδιαφέροντος. Αν και το θεσμικό πλαίσιο (1726/2003 ΚΥΑ) εξειδικεύει τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης ειδικά για σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και, μεταξύ άλλων, απαιτεί να περιγράφονται συνοπτικά οι βασικές εναλλακτικές λύσεις και να υποδεικνύονται οι κύριοι λόγοι για την επιλογή της προτεινόμενης λύσης, ο Συνήγορος του Πολίτη διαπιστώνει ότι οι μελέτες είναι ως προς το σημείο αυτό ανεπαρκείς. Φαίνεται μάλιστα πως συχνά η διοίκηση προκρίνει τα τεχνικοοικονομικά κριτήρια σε σχέση τόσο με τα περιβαλλοντικά όσο και με την προβλεπόμενη από τον νόμο διαδικασία.

2.2.3.4 Τροποποίηση εγκεκριμένων περιβαλλοντικών όρων

Για τον εκσυγχρονισμό, την επέκταση, τη βελτίωση ή την τροποποίηση υφιστάμενου έργου ή δραστηριότητας, οι οικείες διατάξεις προβλέπουν την υποβολή φακέλου με συγκεκριμένο περιεχόμενο, προκειμένου η αρμόδια υπηρεσία να αποφανθεί εάν πρέπει να υποβληθεί νέα ΠΠΕ ή/και ΜΠΕ ή περιβαλλοντική έκθεση.

Η διαδικασία αυτή δεν φαίνεται να έχει τηρηθεί στην περίπτωση του αιολικού πάρκου Πρεσπών, από τη μελέτη της οποίας προκύπτει ότι η Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωροταξίας Δυτικής Μακεδονίας εξέδωσε τροποποιητική απόφαση περιβαλλοντικών όρων αφού είχαν γίνει ήδη σημαντικές αλλαγές τόσο στα τεχνικά χαρακτηριστικά του έργου όσο και στο γήπεδο επέμβασης (υπόθεση 9557/2005).

Η αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των συνοδών έργων αναδεικνύεται σε ιδιαίτερα κρίσιμο θέμα για τη διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Παρά το γεγονός ότι η με αρ. 122343/19.1.2004 ερμηνευτική εγκύκλιος του ΥΠΕΧΩΔΕ επισημαίνει τα προβλήματα ουσίας που ενδέχεται να ανακύψουν από την αποσπασματική εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων –καθώς οι πραγματικές επιπτώσεις του έργου στο περιβάλλον αποτελούν επίσης προϊόν της αθροιστικής δράσης των επί μέρους ή των συνοδών έργων του– ο Συνήγορος του Πολίτη διαπιστώνει ότι εξακολουθούν να υπάρχουν προβλήματα τήρησης της νομιμότητας. Για παράδειγμα, στην περίπτωση του αιολικού πάρκου Λακωνίας, η διοίκηση συνέχισε να προωθεί την έκδοση σχετικών ατομικών διοικητικών πράξεων, εγκρίνοντας τους περιβαλλοντικούς όρους συνοδών έργων, παρά το γεγονός ότι εκκρεμούσε αίτηση ακύρωσης στο Συμβούλιο της Επικρατείας κατά της οικείας απόφασης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων του έργου (υποθέσεις 9824/2006, 15266/2006).

2.2.4 ΕΛΕΓΧΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

Για να είναι αποτελεσματική η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων ως εργαλείο προληπτικού ελέγχου, πρέπει να συνοδεύεται από διαρκή παρακολούθηση μέσω των πραγματικών συνεπειών του έργου στο περιβάλλον. Η αδειοδοτούσα αρχή επιβάλλει περιβαλλοντικούς όρους και καθορίζει τις ανώτατες τιμές εκπομπών κατά περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη την ισχύουσα νομοθεσία, τις βέλτιστες διαθέσιμες τεχνικές και τις κατά τόπους περιβαλλοντικές συνθήκες

Η διοικητική πρακτική καλείται να προσεγγίζει δυναμικά το θέμα της παρακολούθησης των περιβαλλοντικών όρων, καθώς οι έλεγχοι πρέπει να διενεργούνται συστηματικά και σε μόνιμη βάση. Βασικό στοιχείο για την αποτελεσματικότητα της περιβαλλοντικής αδειοδότησης και του περιβαλλοντικού ελέγχου αποτελεί ο βαθμός πληρότητας των περιβαλλοντικών όρων. Η επαρκής εξειδίκευση των περιβαλλοντικών όρων είναι συνήθως προϊόν μιας υψηλού επιπέδου ΜΠΕ και αποτελεί το καθοριστικό κριτήριο για τη μετέπειτα δυνατότητα της διοίκησης να τους ελέγχει, καθώς ανακύπτουν προβλήματα όταν οι εγκεκριμένοι περιβαλλοντικοί όροι δεν είναι σαφείς, συγκεκριμένοι και δεκτικοί ελέγχου.

Υποθέσεις που απασχόλησαν τον Συνήγορο του Πολίτη και σχετίζονται με τη μη τήρηση των περιβαλλοντικών όρων και την επί μακρόν πλημμελή λειτουργία εγκαταστάσεων αφορούν σε βασικά έργα υποδομής, όπως είναι:

- οι εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων (υποθέσεις 1835/2006: εγκατάσταση επεξεργασίας αστικών λυμάτων στην περιοχή Στέντα-Άγιο Τρύφωνα της Κιμώλου· 12395/2005, 11707/2005: ανεξέλεγκτη λειτουργία των εγκαταστάσεων βιολογικού καθαρισμού του Δήμου Αρτάκης, έλεγχος δραστηριοτήτων εντός της περιοχής του υγροβιότοπου Λιβαδιού του Νομού Ευβοίας),

- οι χώροι υγειονομικής ταφής απορριμμάτων (υπόθεση 10772/2007: επιπτώσεις στο περιβάλλον από τη λειτουργία ΧΥΤΑ στη θέση Ακροκέφαλος-Τεμπλονίου του Δήμου Κερκυραίων),
- οι σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος (υποθέσεις 10323/2001: αυτόνομος σταθμός ΔΕΗ Σύρου· 6536/2004, 6537/2004: ατμοηλεκτρικοί σταθμοί στον Νομό Κοζάνης).

Άλλες υποθέσεις αφορούν σε επιχειρηματικές δραστηριότητες του ιδιωτικού τομέα (υποθέσεις 11914/2000: ρύπανση της τάφρου 66 στην περιοχή Πέλλας-Ημαθίας από βιομηχανικά απόβλητα· 9323/2005: απόρριψη ανεπεξέργαστων λυμάτων γαλακτοβιομηχανίας σε παρακείμενο χείμαρρο, που καταλήγει στην παραλία Κάγια του Νομού Λέσβου· 7747/2005: επιπτώσεις από τη λειτουργία βιοτεχνικών/βιομηχανικών δραστηριοτήτων στον Νομό Ρεθύμνης).

Από την έρευνα των υποθέσεων στις οποίες τίθεται το ζήτημα της τήρησης των περιβαλλοντικών όρων, ο Συνήγορος του Πολίτη διαπιστώνει ότι:

- πολλές εγκαταστάσεις λειτουργούν για μεγάλα χρονικά διαστήματα χωρίς να ανανεώνουν, όπως οφείλουν, τους περιβαλλοντικούς τους όρους και χωρίς να προβλέπεται σύστημα εποπτικού ελέγχου από την αδειοδοτούσα αρχή, ώστε να διασφαλίζεται η σύννομη λειτουργία τους.
- υπάρχουν ελλείψεις ως προς την εξειδίκευση του περιεχομένου των περιβαλλοντικών όρων, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται το έργο των ελεγκτικών μηχανισμών (Διευθύνσεις Υγείας νομαρχιακής αυτοδιοίκησης, Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος και Ειδική Υπηρεσία Επιθεωρητών Περιβάλλοντος του ΥΠΕΧΩΔΕ).
- η διοίκηση αδυνατεί να παρακολουθήσει συστηματικά την τήρηση των εγκεκριμένων περιβαλλοντικών όρων και δεν διαθέτει τις ειδικές γνώσεις που είναι απαραίτητες προκειμένου να ελέγχει και να εκτιμά την περιβαλλοντική επιβάρυνση.
- στις περιπτώσεις κατά τις οποίες διενεργείται έλεγχος και διαπιστώνεται ότι δεν τηρούνται οι περιβαλλοντικοί όροι, η συμμόρφωση όσων παρανομούν στις υποδείξεις των αρμόδιων υπηρεσιών γίνεται με καθυστέρηση.
- χαρακτηριστική περίπτωση μη τήρησης της νομιμότητας αποτελεί η αδράνεια της διοίκησης, δηλαδή η ανοχή και η συνακόλουθη αποχή της από την επιβολή των προβλεπόμενων διοικητικών κυρώσεων σε περιπτώσεις επιχειρήσεων και εγκαταστάσεων που λειτουργούν είτε χωρίς περιβαλλοντική αδειοδότηση είτε κατά παράβαση των προβλεπόμενων περιβαλλοντικών όρων.
- ακόμη και στις περιπτώσεις στις οποίες π.χ. τα Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος εισηγήθηκαν στον οικείο νομάρχη να επιβάλει πρόστιμα, παρατηρήθηκαν μεγάλες καθυστερήσεις και επιφυλακτικότητα εκ μέρους της διοίκησης ως προς τη λήψη της τελικής απόφασης. Συχνά προβάλλεται ως επιχειρήματα η δυσκολία να υπολογιστεί το πρόστιμο, αφού οι σχετικές διατάξεις περί διοικητικών κυρώσεων (άρθρο 30 του Ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 4 του Ν. 3010/2002 και το άρθρο 13 του Ν. 3199/2003) δεν είναι ως προς αυτό αρκετά σαφείς και συγκεκριμένες.
- πολύ συχνά, το πρόστιμο που επιβάλλεται είναι δυσανάλογα χαμηλό σε σχέση με τη βαρύτητα της παρανομίας, με αποτέλεσμα να μην εκπληρώνεται ο στόχος της γενικής πρόληψης για την αποτροπή παρόμοιων φαινομένων στο μέλλον.

2.2.4.1 Τήρηση περιβαλλοντικών όρων από επιχειρήσεις

Κατά τη διερεύνηση υποθέσεων σχετικά με τον έλεγχο των περιβαλλοντικών όρων στον τομέα των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, ο Συνήγορος του Πολίτη διαπιστώνει ότι:

- παραγωγικές δραστηριότητες δεν διαθέτουν την προβλεπόμενη έγκριση αποδέκτη για

τη διάθεση των επεξεργασμένων αποβλήτων, εγκεκριμένους περιβαλλοντικούς όρους ούτε εγκαταστάσεις βιολογικού καθαρισμού, με την ανοχή της διοίκησης, έως το τέλος της εκάστοτε μεταποικιακής περιόδου. Οι αιτίες γι' αυτή την κατάσταση τις οποίες προβλήθει συχνά η διοίκηση είναι οι ανάγκες της οικονομικής ανάπτυξης και τα γενικότερα κοινωνικά προβλήματα (υποθέσεις 9323/2005: απόρριψη ανεπεξέργαστων λυμάτων γαλακτοβιομηχανίας σε ρέμα του Νομού Λέσβου· 11947/2005: ρύπανση από την απόρριψη ανεπεξέργαστων υγρών αποβλήτων και στερεών ζωικών υποπροϊόντων των δημοτικών σφαγείων της περιοχής Αγγινάρας του Δήμου Αιτωλικού· 3696/2001: ρύπανση από μονάδες επεξεργασίας και τυποποίησης αγροτικών προϊόντων στην περιοχή Χαβαρίου του Νομού Ηλείας· 11914/2000: ρύπανση της τάφρου 66 στην περιοχή Πέλλας-Ημαθίας από βιομηχανικά απόβλητα· 5129/2005: άδεια λειτουργίας ελαιοτριβείου στην κοινότητα Πέρδικας Θεσπρωτίας, παρά τη συστηματική ρύπανση με απόβλητα).

- ακόμη και στις περιπτώσεις στις οποίες τα Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος των νομαρχιών έχουν προβεί σε αυτοψίες, έχουν επισημάνει τη μη σύννομη λειτουργία των έργων και ζητούν να επιβληθούν διοικητικές κυρώσεις και να συμμορφωθούν οι παρανομούμενοι με τους εγκεκριμένους περιβαλλοντικούς όρους, η νομιμότητα αποκαθίσταται με υπέρμετρη καθυστέρηση.

Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει διαπιστώσει παρόμοια ζητήματα παράνομης λειτουργίας, και μάλιστα χωρίς εγκεκριμένους περιβαλλοντικούς όρους, όπως και αδικαιολόγητων οχλήσεων από σταθμούς της ΔΕΗ. Ο αυτόνομος σταθμός παραγωγής της ΔΕΗ στη Σύρο λειτουργούσε δύο χρόνια (2003–2005) χωρίς εγκεκριμένους περιβαλλοντικούς όρους, και επί σειρά ετών δεν διέθετε άδεια για τη διάθεση των υγρών και των στερεών αποβλήτων (υπόθεση 10323/2001). Επίσης, στο πόρισμά του για το καθεστώς αδειοδότησης των ατμοηλεκτρικών σταθμών της ΔΕΗ στον Νομό Κοζάνης (υποθέσεις 6536/2004, 6537/2004), η Αρχή επισήμανε ότι οι περιβαλλοντικοί όροι πρέπει να εγκρίνονται προτού δοθεί άδεια λειτουργίας, κάτι που δεν συνέβη για τον ατμοηλεκτρικό σταθμό Αγίου Δημητρίου.

2.2.5 Η ΕΓΚΡΙΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ ΩΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Με την απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων η διοίκηση επιβάλλει προϋποθέσεις, όρους, περιορισμούς και διαφοροποιήσεις για την πραγματοποίηση του έργου, ή της δραστηριότητας, ιδίως ως προς τη θέση, το μέγεθος, το είδος, την εφαρμοζόμενη τεχνολογία και τα τεχνικά χαρακτηριστικά του. Κατά το άρθρο 2 του Ν. 3010/2002, η απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων αποτελεί προϋπόθεση για να εκδοθούν στη συνέχεια οι διοικητικές πράξεις που απαιτούνται κατά περίπτωση, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, για την πραγματοποίηση του έργου ή της δραστηριότητας.

Ο Συνήγορος του Πολίτη διαπίστωσε ότι δεν ακολουθήθηκε η διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, με τα συνεπακόλουθα διοικητικά και περιβαλλοντικά προβλήματα, στις υποθέσεις α) 14774/2007: μεταφορά και επεξεργασία λυμάτων των οικισμών Άνω Μερών Τήνου, έναρξη εκσκαπτικών εργασιών εγκατάστασης βιολογικού καθαρισμού χωρίς να έχει ακολουθηθεί η διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης· β) 18099/2006: ενέργειες υποβάθμισης του περιβάλλοντος στη λιμνοθάλασσα Καλοχωρίου και συγκεκριμένα επέκταση του αντιπλημμυρικού αναχώματος από τον Δήμο Εξεδώρου χωρίς να έχουν εγκριθεί οι περιβαλλοντικοί όροι και χωρίς να έχουν εκδοθεί οι απαιτούμενες άδειες. Η Αρχή επισημαίνει ότι οι παραλείψεις στην τήρηση της διαδικασίας της περιβαλλοντικής αδειοδότησης συχνά συνδέονται με πλημμέλειες του σχεδιασμού και της υλοποίησης των έργων, εάν λ.χ. δεν ληφθούν υπόψη τα νέα τεχνικά δεδο-

μένα ή οι ειδικές προστατευτικές διατάξεις φυσικών οικοτόπων. Οι παραλείψεις στην περιβαλλοντική αδειοδότηση καταλήγουν να καθυστερούν τα έργα και να εκδίδονται διοικητικές πράξεις που μπορεί αργότερα να ακυρωθούν για ουσιώδεις παραλείψεις ουσιώδους τύπου της διαδικασίας.

Περίπτωση εξόφθαλμης παράβασης της νομιμότητας –όπως είναι λ.χ. η λειτουργία έργου χωρίς έγκριση περιβαλλοντικών όρων– αποτελεί η κατασκευή και η λειτουργία συστήματος ανοικτών τάφρων για την απόθεση ανεπεξέργαστων υγρών αποβλήτων στην περιοχή Λαγκούρι του Δήμου Ορφανού του Νομού Καβάλας. Οι εκβολές του ποταμού Στρυμόνα ανήκουν στο Δίκτυο Natura 2000 και έχουν χαρακτηριστεί ζώνη ειδικής προστασίας. Αφού επί δύο χρόνια ο Συνήγορος του Πολίτη απευθυνόταν συστηματικά στους εμπλεκόμενους φορείς (ΝΑ Καβάλας, Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης), προκειμένου να αποκατασταθεί η νομιμότητα και να επιλυθεί οριστικά το πρόβλημα, πληροφορήθηκε ότι άρχισε η διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης, καθώς ο Δήμος Ορφανού υπέβαλε φάκελο ΠΠΕ για την εγκατάσταση και τη λειτουργία μονάδας επεξεργασίας αστικών λυμάτων (υπόθεση 12396/2005).

Ανάλογα εξελίχθηκε και η περίπτωση της λειτουργίας σταθμού μεταφόρτωσης απορριμμάτων στον Άλιμο Αττικής. Οι Επιθεωρητές Περιβάλλοντος είχαν διαπιστώσει ήδη από το 2004 ότι για το συγκεκριμένο έργο δεν είχε εκδοθεί απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων. Ο Συνήγορος του Πολίτη ενημερώθηκε ότι τον Σεπτέμβριο του 2007 αποφασίστηκε η έναρξη της διαδικασίας της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, με την ανάθεση της ΠΠΕ του σταθμού (υπόθεση 13278/2004).

Η εκ των υστέρων και άρα καθυστερημένη περιβαλλοντική αδειοδότηση σημαίνει βεβαίως ότι οι συνέπειες στο περιβάλλον επιμετρώνται εκ των υστέρων, κάτι που δεν συνάδει ούτε με τον Ν. 3010/2002 ούτε με τις συνταγματικές αρχές της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης.

2.2.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων είναι έργο σύνθετο και δύσκολο, καθώς αξιολογούνται τόσο οι άμεσες και οι έμμεσες επιπτώσεις όσο και η αθροιστική τους δράση, γεγονός που απαιτεί ενδελεχή και εξειδικευμένη μελέτη.

Όσον αφορά δε στα σημαντικά αναπτυξιακά σχέδια, προτού αυτά υλοποιηθούν, πρέπει να εγκρίνεται Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Οδηγία 2001/42/ΕΚ, εναρμονισμένη με την ελληνική νομοθεσία, 107017/2006 ΚΥΑ), προκειμένου να εκτιμώνται οι επιπτώσεις στο περιβάλλον από το σύνολο των έργων που προγραμματίζονται σε μια περιοχή.

Στις 30 Απριλίου 2007 τέθηκε σε ισχύ η Οδηγία 2004/35/ΕΚ, που θεσπίζει κανόνες για την ευθύνη σε περίπτωση πρόκλησης βλαβών στο περιβάλλον και βασίζεται ειδικά στην περιβαλλοντική αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Στόχος της είναι να προλαμβάνονται και να αποκαθίστανται οι περιβαλλοντικές ζημιές στην ΕΕ και να καταλογίζεται η ευθύνη στους υπαίτιους.

Από τη συστηματική έρευνα των υποθέσεων που εξετάζει, ο Συνήγορος του Πολίτη συνάγει ότι:

- το νομοθετικό πλαίσιο προβλέπει επαρκείς μηχανισμούς για την παρακολούθηση της συμμόρφωσης σε θέματα ελέγχου της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, και μάλιστα μηχανισμούς δεσμευτικούς τόσο για την κεντρική διοίκηση και την τοπική αυτοδιοίκηση όσο και για τον υπαίτιο της ρύπανσης. Η νομοθεσία όμως παραμένει ελλιπής, επειδή δεν προ-

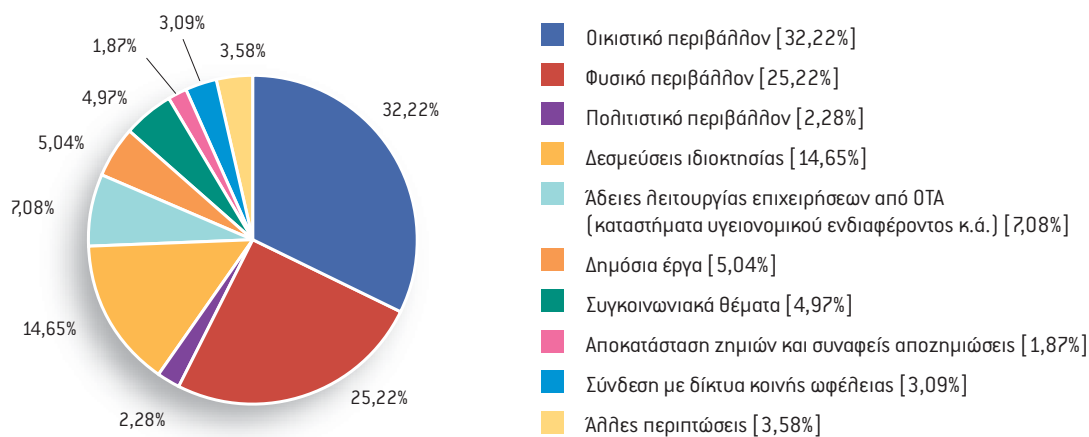
βλέπει παράλληλα διαδικασίες για τον συντονισμό και τη διασταύρωση των στοιχείων που συγκεντρώνουν οι ελεγκτικές υπηρεσίες. Ταυτόχρονα, πολλοί είναι οι ελεγκτικοί μηχανισμοί που δεν κινητοποιούνται, λόγω της παθογένειας της δημόσιας διοίκησης.

- η ελλιπής τεχνική περιγραφή του έργου, καθώς και η περίπτωση κατά την οποία η διοίκηση αποφασίζει αρχικά την απαλλαγή της επιχείρησης από τη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης και κατόπιν προκύπτει υποχρέωση για τήρηση περιβαλλοντικής αδειοδότησης αποτελούν φαινόμενα που αναδεικνύονται συχνά κατά τη διερεύνηση των υποθέσεων.
- η τακτική της διοίκησης να παραλείπει ή να μην τηρεί τις νόμιμες προϋποθέσεις κατά τη διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, μόνο φαινομενικά επισπεύδει την εκτέλεση ενός έργου· στην πραγματικότητα εκθέτει τη διοίκηση, καθώς ευνοεί το ενδεχόμενο να ακυρωθούν οι διοικητικές της πράξεις, και καθυστερεί την υλοποίηση του έργου.
- σχετικά με το θέμα της αξιοπιστίας και της πληρότητας των ΜΠΕ, το συχνό φαινόμενο να απουσιάζουν από τη μελέτη οι εναλλακτικές λύσεις την καθιστά ανεπαρκή και ταυτόχρονα, σε αυτή την περίπτωση, τίθεται ζήτημα νομιμότητας της διαδικασίας έγκρισης περιβαλλοντικών όρων.

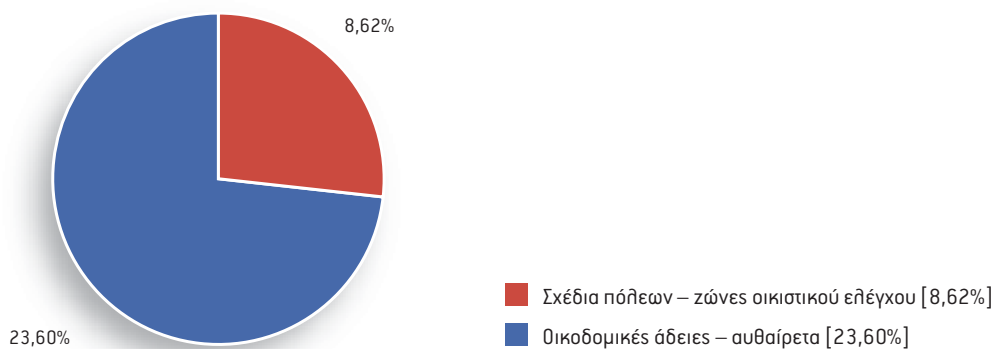
Προτείνεται:

- να εκδοθούν οι ΚΥΑ που καθορίζουν τις προδιαγραφές και το περιεχόμενο των ΠΠΕ και των ΜΠΕ για κάθε ομάδα έργων ή δραστηριοτήτων, υποχρέωση που προβλέπεται –αλλά εξακολουθεί να εκκρεμεί– από το άρθρο 10B του Ν. 3010/2002.
- να ενισχυθούν με προσωπικό και υποδομή οι διοικητικοί μηχανισμοί οι οποίοι ελέγχουν την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και επιβάλλουν κυρώσεις, προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι σοβαρές παραβάσεις αλλά και να εφαρμοστούν οι γενικότερες δεσμεύσεις που απορρέουν από την κοινοτική νομοθεσία. Μόνον οι συχνοί περιοδικοί έλεγχοι μπορούν να διασφαλίσουν την τήρηση των περιβαλλοντικών όρων και γενικώς τη συνεπή εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας.
- να καταγράφονται συστηματικά τα αδειοδοτημένα ή μη έργα και δραστηριότητες και να δημιουργηθεί βάση δεδομένων με τα στοιχεία που προκύπτουν από τους περιβαλλοντικούς ελέγχους.
- να βελτιωθεί η μέθοδος υπολογισμού των προστίμων και να διασφαλιστεί η συστηματική επιβολή τους.

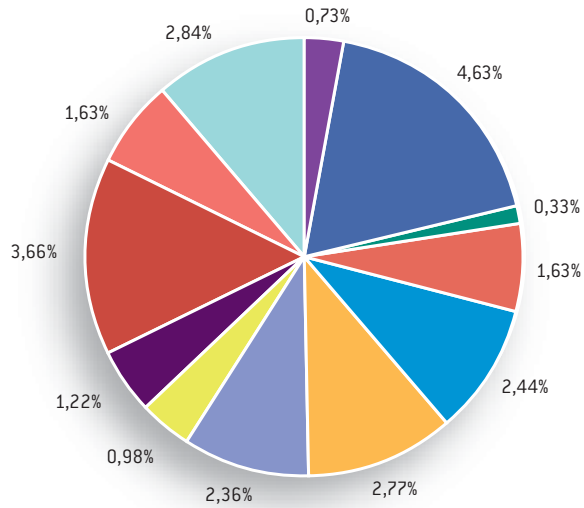
ΓΡΑΦΗΜΑ 25 ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΑΝΑΦΟΡΩΝ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ

ΓΡΑΦΗΜΑ 26 ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (32,22% ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΑΝΑΦΟΡΩΝ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ)

ΓΡΑΦΗΜΑ 27 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (25,22% ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΑΝΑΦΟΡΩΝ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ)

- Ρέματα [0,73%]
- Προστασία δασών [4,63%]
- Φυσικό περιβάλλον – προστασία (εθνικά πάρκα, θάλασσα, βιότοποι κ.λπ.) [0,33%]
- Αιγιαλός και παραλία [1,63%]
- Ρύπανση [2,44%]
- Προέγκριση χωροθέτησης – ΜΠΕ [2,77%]
- Περισυλλογή αστικών αποβλήτων – επικίνδυνα απόβλητα [2,36%]
- Διαχείριση υδάτινων πόρων [0,98%]
- Καθαριότητα κοινόχρηστων χώρων [1,22%]
- Εγκατάσταση κεραιών, στύλων δικτύων [3,66%]
- Ηχορύπανση [1,63%]
- Άλλες περιπτώσεις [2,84%]